

Український державний університет залізничного транспорту

Кафедра фінансів, обліку і аудиту

**Бухгалтерський облік, оцінка запасів та удосконалення контролю їх
раціонального використання (на прикладі структурного підрозділу)**

Пояснювальна записка і розрахунки
до кваліфікаційної роботи

МРЕ. 300.01.02 ПЗ

Розробив студент групи 211-ОАО-Д24
спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
(роботу виконано самостійно, відповідно
до принципів академічної доброчесності)

А. Єфанов Єфанов А.М.

Керівник: професор, докт. екон. наук

О.Г. Кірдіна Кірдіна О.Г.

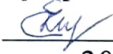
Рецензент: доцент, канд. екон. наук

М.О. Єрьоміна Єрьоміна М.О.

Український державний університет залізничного транспорту

Факультет економічний
Кафедра фінанси, облік і аудит
Освітній рівень: магістр
Спеціальність: 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік, аудит і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувачка кафедри,
професор, д-р екон. наук
 О.Г.Кірдіна
«30» вересня 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Єфанову Андрію Миколайовичу

1 Тема «Бухгалтерський облік, оцінка запасів та удосконалення контролю їх раціонального використання (на прикладі структурного підрозділу)»

керівник Кірдіна Олена Григорівна, професор, д-р екон. наук

затверджено розпорядженням по економічному факультету «27» лютого 2025 року №61/25.

2 Строк подання студентом закінченої роботи «10» січня 2026 року.

3 Вихідні дані: підібрати законодавчі акти і нормативні документи з теми кваліфікаційної роботи; вивчити і узагальнити монографічну, наукову, навчальну літературу щодо теми дипломної роботи; ознайомитися і підібрати сучасні публікації з теми роботи в наукових журналах й інших періодичних виданнях; зібрати, узагальнити, проаналізувати фінансову, статистичну, економічну інформацію про об'єкт дослідження для оцінки запасів і вдосконалення контролю їх раціонального використання у службі локомотивного господарства.

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): Теоретико-методичні основи з обліку запасів, фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства. для чого охарактеризувати та дослідити основні показники діяльності. Облік виробничих запасів структурного підрозділу. Оцінка запасів і вдосконалення контролю їх раціонального використання у службі локомотивного господарства.

5 Перелік графічного матеріалу: Визначення виробничих запасів у наукових джерелах, Аналіз активу та пасиву балансу підприємства, Аналіз ліквідності, ділової активності, фінансової стійкості, Аналіз фінансових результатів, рентабельності, Господарські операції з надходження виробничих запасів, із вибуття виробничих запасів, Аналіз структури оборотних активів служби локомотивного господарства, Аналіз показників використання оборотних активів служби локомотивного господарства, Аналіз оцінки впливу показників оборотності на величину оборотних активів в запасах.

6 Дата видачі завдання «30» вересня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів	Терміни виконання етапів	Примітка
Вибір теми та її затвердження	30.09.2025	
Підбір літератури та статистичних матеріалів	01.10.2025 – 10.10.2025	
Консультація з керівником щодо організації роботи	12.10.2025	
Огляд джерел інформації	13.10.2025 – 20.10.2025	
Написання чернетки першого розділу дипломної роботи	21.10.2025 – 11.11.2025	
Аналітична обробка інформації та написання чернетки другого розділу роботи	12.11.2025 – 30.11.2025	
Обробка матеріалу для написання аналітичних розрахунків третього розділу роботи	1.12.2025 – 30.12.2025	
Передзахист на кафедрі. Кінцеве оформлення роботи	10.01.26	

Студент А. Ефранов Єфанов А.М.

Керівник О. Г. Кірдіна Кірдіна О.Г..

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота магістра включає в себе 15 слайдів презентації, 101 аркуш пояснювальної записки формату А4, що містить 4 рисунки, 19 таблиць, 30 літературних джерел.

Актуальність теми дослідження зумовлюється потребою у вдосконаленні теоретичних і методичних підходів до обліку та контролю виробничих запасів у сучасних умовах господарювання, що має суттєве значення для діяльності залізничного транспорту. Виробничі запаси є одним із основних елементів системи ресурсного забезпечення підприємства, від ефективності управління якими залежить безперерйність виробничих процесів.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку і контролю виробничих запасів в структурному підрозділі залізничного транспорту.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів удосконалення обліку та контролю виробничих запасів у сучасних умовах господарювання.

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку виробничих запасів в структурному підрозділі залізничного транспорту.

Методи дослідження: аналіз і синтез, індукція та дедукція, групування, економіко-статистичні методи, а також методи порівняння й узагальнення, методи систематизації та класифікації, абстрактно-логічний метод.

Інформаційна основа: для написання роботи використано нормативно-правову базу, економічну літературу, статутні документи та фінансову, податкову, статистичну звітність структурного підрозділу залізничного транспорту. Практична значущість роботи визначається можливістю використання отриманих результатів для удосконалення системи управління запасами, оптимізації витрат і зміцнення фінансової стабільності залізничного транспорту.

Ключові слова: ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ, ОЦІНКА, МЕТОДИ ВИБУТТЯ, КАРТКА СКЛАДСЬКОГО ОБЛІКУ, КОНТРОЛЬ, ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ.

ABSTRACT

The master's qualification work includes 15 presentation slides, 101 sheets of explanatory notes in A4 format, containing 4 figures, 19 tables, 30 literary sources.

The relevance of the research topic is due to the need to improve theoretical and methodological approaches to accounting and control of production stocks in modern business conditions, which is of significant importance for the activities of railway transport. Production stocks are one of the main elements of the enterprise's resource supply system, the smooth operation of production processes depends on the efficiency of their management.

The purpose of the study is to substantiate theoretical provisions and develop practical recommendations for improving accounting and control of production stocks in the structural unit of railway transport.

The subject of the study is a set of theoretical, methodological and practical aspects of improving accounting and control of production stocks in modern business conditions.

The object of the study is the process of organizing accounting of production stocks in the structural unit of railway transport.

Research methods: analysis and synthesis, induction and deduction, grouping, economic and statistical methods, as well as methods of comparison and generalization, methods of systematization and classification, abstract-logical method.

Information basis: the work was written using the regulatory framework, economic literature, statutory documents and financial, tax, statistical reporting of the structural unit of railway transport. The practical significance of the work is determined by the possibility of using the results obtained to improve the inventory management system, optimize costs and strengthen the financial stability of railway transport.

Keywords: PRODUCTION INVENTORIES, ASSESSMENT, METHODS OF DISPOSAL, WAREHOUSE ACCOUNTING CARD, CONTROL, INVENTORY.

Зміст

Вступ	8
1 Теоретико-методичні основи з обліку запасів	11
1.1 Поняття, класифікація та оцінка запасів	11
1.2 Організаційно – економічна характеристика структурного підрозділу	16
1.3 Основні положення облікової політики АТ «Укрзалізниця»	32
Висновки до першого розділу	36
2 Облік виробничих запасів структурного підрозділу	41
2.1 Класифікація виробничих запасів, формування та використання виробничих запасів структурного підрозділу	41
2.2 Оцінка виробничих запасів при надходженні і вибутті	45
2.3 Документальне оформлення руху виробничих запасів	53
2.4 Синтетичний облік руху запасів	60
2.5 Автоматизація обліку і контролю запасів за допомогою АСБО «Фобос»	67
2.6 Узагальнення інформації про рух запасів у фінансової звітності	72
Висновки до другого розділу	75
3 Оцінка запасів і вдосконалення контролю їх раціонального використання у службі локомотивного господарства	77
3.1 Завдання контролю за запасами, його джерела, методичні прийоми та результати	77
3.2 Аналіз впливу рівня запасів на ефективність роботи служби локомотивного господарства	82

МРЕ 300.01.02 ПЗ

Ізм.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата	Бухгалтерський облік, оцінка запасів та удосконалення контролю їх раціонального використання (на прикладі структурного підрозділу)	Літ.	Лист	Листів
Разробив		Єфанов А.М.	<i>А.Єфанов</i>	10.01.26				
Перевірив		Кірдіна О.Г.	<i>О.Г.Кірдіна</i>	10.01.26			6	101
Рецензія		Срьоміна М.О.	<i>М.О.Срьоміна</i>	10.01.26				
Н. Контр.		Тройнікова О.М.	<i>О.М.Тройнікова</i>	10.01.26	УкрДУЗТ			
Затвердив		Кірдіна О.Г.	<i>О.Г.Кірдіна</i>	10.01.26				

3.3. Шляхи вдосконалення обліку і контролю запасів на залізничному транспорті з метою підвищення ефективності використання запасів	87
Висновки до третього розділу	92
Висновки	94
Перелік використаних джерел	98
Додатки	102

					ПЗ	Арк.
						7
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата		7

Виробничі запаси є одним із основних елементів системи ресурсного забезпечення підприємства, від ефективності управління якими залежить безперервність виробничих процесів, собівартість та фінансові результати діяльності. В умовах ринкової економіки саме організація обліку запасів формує інформаційну базу для прийняття управлінських рішень, тому питання її вдосконалення набувають особливої актуальності.

У сучасних умовах господарювання спостерігається посилення конкуренції, зростання фінансових ризиків та поступова адаптація вітчизняних підприємств до Міжнародних стандартів фінансової звітності. Це обумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до ведення обліку запасів та формування нових методичних рішень, які б забезпечували достовірність, прозорість та порівнянність фінансової інформації.

Особливої ваги ця проблема набуває у сфері залізничного транспорту, де виробничі запаси прямо впливають на організацію перевізного процесу, своєчасність та якість транспортних послуг. Централізована система матеріально-технічного постачання Укрзалізниці вимагає ефективної облікової підтримки, що дозволить мінімізувати витрати, запобігти накопиченню наднормативних залишків і підвищити конкурентоспроможність підприємств галузі.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлюється потребою у вдосконаленні теоретичних і методичних підходів до обліку та контролю виробничих запасів у сучасних умовах господарювання, що має суттєве значення для практики діяльності залізничного транспорту.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні сучасних підходів до організації обліку виробничих запасів з урахуванням специфіки діяльності підприємств залізничного транспорту, вимог міжнародних стандартів та актуальних викликів економічного середовища.

Практична значущість роботи визначається можливістю використання

отриманих результатів для удосконалення системи управління запасами, оптимізації витрат і зміцнення фінансової стабільності залізничного транспорту.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку і контролю виробничих запасів на підприємствах залізничного транспорту.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- проаналізувати нормативно-правове забезпечення та методичні підходи до організації обліку виробничих запасів;
- дослідити особливості обліку та контролю матеріальних ресурсів в структурному підрозділі залізничного транспорту;
- виявити проблеми та недоліки існуючої практики;
- обґрунтувати напрями вдосконалення методики обліку і системи контролю запасів;
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління запасами.

Об'єктом дослідження є процес організації бухгалтерського обліку виробничих запасів в структурному підрозділі залізничного транспорту.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів удосконалення обліку та контролю виробничих запасів у сучасних умовах господарювання.

У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Зокрема, використано аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, групування, економіко-статистичні методи, а також методи порівняння й узагальнення - для відображення сучасних тенденцій та проблем функціонування служби локомотивного господарства. Методи систематизації та класифікації забезпечили упорядкування досліджуваних явищ, а абстрактно-логічний метод дав змогу визначити сильні та слабкі сторони діяльності аналізованого підприємства.

Для написання кваліфікаційної роботи було використано нормативно-правову базу, економічну літературу, статутні документи та фінансову, податкову,

статистичну звітність Служби локомотивного господарства регіональної філії «Південно-Західна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця», а також інформацію, отриману в результаті консультування з керівником роботи, науковими, науково-педагогічними працівниками та іншими особами, яка є неопублікованими авторськими напрацюваннями, дозволеними для використання автору цієї роботи виключно при виконанні тільки цієї кваліфікаційної роботи.

У першому розділі розглянуто економічну сутність категорії «запаси», розглянута організаційно-економічна характеристика структурного підрозділу АТ «Укрзалізниця».

У другому розділі досліджено практичні аспекти організації обліку виробничих запасів на прикладі структурного підрозділу АТ «Укрзалізниця».

У третьому розділі надана оцінка запасів і вдосконалення контролю їх раціонального використання в структурному підрозділі АТ «Укрзалізниця».

Апробація результатів. За підсумками дослідження підготовлено та опубліковано наукову статтю за темою «Облікова політика залізничного транспорту: методичні підходи до обліку та оцінки активів» в науковому журналі «Вісник економіки транспорту і промисловості». Випуск 92 за 2025 рік.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел та додатків. Текст магістерської роботи викладений на 101 аркуші пояснювальної записки формату А4, містить 19 таблиць, 4 рисунки. Список використаної літератури включає 30 найменувань.

1 Теоретико-методичні основи з обліку запасів

1.1 Поняття, класифікація та оцінка запасів

Виробничі запаси є важливим елементом оборотних активів підприємства, які забезпечують безперервність виробничого процесу та формують основу для створення готової продукції. У науковій літературі існують різні підходи до визначення цього поняття, що зумовлено як особливостями дослідження проблем обліку, так і практичними потребами управління.

Таблиця 1.1 Визначення виробничих запасів у наукових джерелах

Автор / Джерело	Формулювання поняття	Ключовий акцент
НП(С)БО 9 «Запаси»	Активи, що утримуються для подальшого використання у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг.	Функціональне призначення, роль у виробництві.
Ф.Ф. Бутинець	Сукупність матеріальних ресурсів, що підлягають переробці та формують основу собівартості продукції.	Економічна сутність, вплив на собівартість і фінансовий результат.
М.В. Кужельний	Об'єкт бухгалтерського відображення, який потребує належного документування, контролю та оцінки.	Методика обліку, контроль та організація.
В.В. Сопко	Матеріальні ресурси, раціональне використання яких забезпечує конкурентоспроможність підприємства.	Управлінський аспект, ефективність використання.
Б.І. Валусь, О.М. Рибалко	Активи, що потребують специфічних методичних підходів до оцінки та відображення залежно від стадії виробництва.	Методи оцінки, вплив на фінансові результати.

У працях Ф.Ф. Бутинця виробничі запаси розглядаються як сукупність матеріальних ресурсів, що підлягають переробці в процесі виробництва та формують основу собівартості продукції. Учений підкреслює їх економічне значення як фактору, що безпосередньо впливає на фінансові результати діяльності підприємства.

М.В. Кужельний характеризує виробничі запаси з позицій організації обліку, визначаючи їх як об'єкт бухгалтерського відображення, який вимагає

належного документування, контролю та оцінки. На його думку, ефективність використання запасів забезпечується саме системним підходом до їх обліку.

В.В. Сопко акцентує на управлінському аспекті, розглядаючи запаси як матеріальні ресурси, раціональне використання яких створює умови для підвищення конкурентоспроможності підприємства. Він підкреслює необхідність їх оптимізації та постійного контролю.

Б.І. Валуєв та О.М. Рибалко визначають виробничі запаси як активи, що вимагають спеціальних методичних підходів до оцінки й обліку залежно від стадії виробничого процесу. Вони наголошують на важливості вибору методів оцінки вибуття запасів, що впливають на фінансовий результат і податкові розрахунки.

Аналіз наукових підходів до визначення виробничих запасів демонструє їх багатогранність: одні автори акцентують увагу на економічній сутності запасів та їхньому впливі на собівартість продукції і фінансові результати, інші – на методичних аспектах обліку та управлінському значенні для підвищення ефективності діяльності підприємства. Такий розподіл акцентів у літературі підкреслює необхідність комплексного підходу до вивчення запасів, що включає одночасно економічну, облікову та управлінську перспективи.

Нормативно закріплене трактування поняття запасів надано в Національному Положенні (Стандарті) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року № 246(далі -НП(С) БО 9. , де вони визначаються як активи, що утримуються для подальшого використання у виробничому процесі, виконанні робіт або наданні послуг. НП(С)БО 9 встановлює визначення запасів, принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності , регламентує порядок їх обліку, оцінки, що забезпечує достовірність, повноту і порівнянність інформації про стан і рух запасів на підприємстві.

Запаси визнаються активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена.

Відповідно до НП(С) БО № 9 під запасами розуміються активи, які:

- містяться для подальшого продажу за умови ведення звичайної господарської діяльності;

- знаходяться в процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;

- містяться для споживання при виробництві продукції, виконанні робіт і наданні послуг, а також при управлінні підприємством.

Для цілей бухгалтерського обліку запаси включають:

- сировина, основні і допоміжні матеріали, що комплектують вироби і інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва і адміністративних потреб;

- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і збіркою деталей, вузлів, виробів і незавершених технологічних процесів;

- готову продукцію, яка виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним і якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;

- товари у вигляді матеріальних цінностей, які придбані (отримані) і містяться підприємством з метою подальшого продажу;

- малоцінні і швидкозношувані предмети, використовувані в перебіг не більш одного року або нормального операційного циклу, якщо він не перевищує один рік.

Групи запасів зображено на рисунку 1.1.

Оцінка запасів на підприємстві, враховуючи вимоги НП(С)БО 9 «Запаси», здійснюється на трьох етапах їх руху:

- при надходженні запасів;
- при вибутті запасів;
- на дату складання балансу.

Розглянемо особливості оцінки на кожному з етапів руху запасів. Основою достовірності визначення вартості запасів є вартість їх придбання або собівартість. Первісна вартість запасів визначається залежно від способу їх надходження підприємство.

Рисунок 1.1 – Групи запасів

Запаси можуть надходити на підприємство в результаті:

- придбання за грошові кошти та їх еквіваленти;
- виготовлення;
- передачі засновниками (учасниками) підприємства в якості внеску статутного капіталу;
- безоплатної передачі;
- обміну на інші запаси.

Формування первинної вартості відбувається залежно від форми надходження запасів на підприємство (грошові розрахунки, бартер, безвідплатне отримання і т.д.). Придбані або проведені запаси зараховуються на баланс за їх первинною вартістю. Надалі, при віддзеркаленні вартості запасів у фінансовій звітності, підприємство застосовує найменшу з двох оцінок:

- первісна вартість (історична собівартість);
- чиста вартість реалізації.

Первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є собівартість запасів, яка складається з таких фактичних витрат:

- суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків;

- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству;
- суми транспортно-заготівельних витрат (затрати на заготівлю запасів, оплата тарифів за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту До місця їх використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів);
- суми інших витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Первісною вартістю запасів, що виготовляються власними силами підприємства, визнається їхня виробнича собівартість, яка визначається Методичними рекомендаціями по застосуванні на залізничному транспорті, затвердженими наказом Укрзалізниці від 24.03.2000 р. №109-Ц НП(С)БО 16 «Витрати».

Не включаються до первісної вартості запасів, а включаються до витрат того періоду, в якому вони були здійснені:

- понаднормові втрати і нестачі запасів;
- відсотки за користування позиками;
- витрати на збут;
- загальногосподарські та інші подібні витрати, які безпосередньо не пов'язані з придбанням і доставкою запасів та приведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Первісною вартістю запасів, одержаних підприємством безоплатно, визнається їх справедлива вартість.

Справедлива вартість - це сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання в результаті операцій між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами (експертна оцінка).

Зупинимося на другій з цих оцінок - чистій вартості реалізації.

Виходячи з НП(С)БО 9, чиста вартість реалізації - це ціна реалізації

активу в умовах звичайної господарської діяльності за вирахуванням витрат на завершення його виробництва і збут.

Відповідно до НП(С)БО 9 чиста вартість реалізації визначається по кожній одиниці запасів (найменування по групі (вигляду) шляхом віднімання з очікуваної ціни продажу очікуваних витрат на завершення виробництва і збут.

Чиста вартість реалізації застосовується по тих видах запасів, ціна яких на дату складання фінансової звітності знизилася або які зіпсовані, застаріли або іншим чином втратили спочатку очікувану економічну вигоду.

Порядок визначення чистої вартості реалізації встановлений наказом Мінекономіки і Мінфіну України від 15.12.1999 р. №149/300.

У інших випадках зміна балансовій вартості запасів НП(С)БО 9 не передбачено. Таким чином, можна говорити про те, що НП(С)БО 9 передбачає лише зниження ціни запасів і не передбачає проведення їх дооцінки.

При відпуску запасів у виробництво, продаж та іншому вибутті оцінка їх може здійснюватися за одним з цих методів:

- ідентифікованої вартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої вартості однорідних запасів;
- вартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу запасів (виключно для запасів, що реалізуються через роздрібну торгівлю).

1.2 Організаційно – економічна характеристика структурного підрозділу

Служба локомотивного господарства є структурним підрозділом регіональної філії «Південна-Західна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця» (далі - Залізниця). Служба у своїй діяльності керується законодавством України, актами акціонерного товариства «Українська

залізниця», Залізниці.

Повне найменування Підрозділу - структурний підрозділ Служба локомотивного господарства є структурним підрозділом регіональної філії «Південна-Західна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця».

Для здійснення адміністративних, виробничих та господарських операцій у межах повноважень, Служба має печатку зі своїм скороченим найменуванням і повним найменуванням Залізниці та Товариства українською мовою, із зазначенням коду ЄДРПОУ Залізниці й через дріб - цифрового (числового) номера ідентифікації Служби. Служба також може мати штампи та бланки зі своїм найменуванням і зазначенням належності до Залізниці та Товариства.

Для ведення фінансово-господарської діяльності, здійснення розрахункових операцій Залізниця має поточний рахунок для Служби.

Служба складає баланс, який є частиною окремого балансу Залізниці.

В оперативному підпорядкуванні Служби з питань організації перевізного процесу перебувають структурні підрозділи Залізниці, які розташовані в межах обслуговування Служби.

Служба є однією з організаційних ланок на залізничному транспорті, яка здійснює перевезення пасажирів, вантажу та вантажобагажу у визначеному регіоні та іншу виробничу діяльність, не заборонену чинним законодавством.

Основними завданнями Служби є:

- своєчасне та якісне здійснення перевезень пасажирів, вантажу, вантажобагажу й пошти, забезпечення рівноправного доступу до перевезень усіх замовників, а також надання послуг із користування спорудами та пристроями для задоволення потреб у перевезеннях вантажів і пасажирів у визначеному регіоні транспортної мережі;

- організація та забезпечення руху поїздів за графіком із дотриманням вимог безпеки руху;

- створення безпечних умов для життя й здоров'я громадян, які користуються послугами залізничного транспорту, та забезпечення охорони праці працівників;

- розвиток і розширення сфери транспортних послуг споживачам без обмеження за ознаками власності та видами діяльності;
- забезпечення чіткої взаємодії всіх підрозділів та ланок, що беруть участь у перевізному процесі;
- комплексний розвиток та зміцнення матеріально-технічної бази;
- забезпечення охорони навколишнього середовища від забруднення та інших шкідливих впливів.

Служба відповідно до покладених на неї завдань:

- здійснює оперативне керівництво виробничими підрозділами Залізниці, які знаходяться в її межах у частині організації експлуатаційної роботи, забезпечення безпеки руху поїздів та охорони праці;
- досліджує ринок транспортних послуг, розробляє та погоджує з відповідними структурними підрозділами апарату управління Залізниці перспективні плани розвитку й розширення сфери транспортного обслуговування;
- здійснює оперативне керівництво рухом поїздів у межах Служби;
- здійснює відповідно до обсягів, затверджених Залізницею, планування перевезень, визначає обсяги перевезень вантажів для станцій та інших підрозділів, що входять до її складу, доводить їм норми щодо забезпечення рухомим складом;
- здійснює згідно з галузевими завданнями виконання плану перевезень вантажів і пасажирів;
- забезпечує згідно з галузевими науково-технічними нормативами впровадження єдиної науково-технічної та інвестиційної політики, удосконалення технологічних процесів, впровадження світового досвіду;
- здійснює заходи з виконання комплексу галузевих і регіональних програм, спрямованих на підвищення якості та конкурентоспроможності транспортних послуг;
- організовує забезпечення мобілізаційної готовності технічних засобів та готовності до роботи в екстремальній ситуації захисних споруд і спеціальних об'єктів, розробляє та забезпечує реалізацію щодо захисту державної, службової та комерційної таємниці й впровадження системи колективної безпеки, провадить

діяльність, пов'язану з державною таємницею;

- забезпечує контроль за повним і своєчасним надходженням коштів за надані транспортні послуги. Здійснює розрахунки за виконані роботи й послуги. Вживає заходів щодо зниження витрат і підвищення прибутку (доходів);

- забезпечує контроль та дотримання дисципліни цін і тарифів, правильність їх застосування;

- організовує та контролює виконання положень митного законодавства під час перевезення вантажів під митним контролем;

- організовує роботу з метою отримання додаткових доходів за рахунок надання клієнту повного комплексу транспортно-експедиційних послуг;

- надає за договором підприємствам, організаціям, установам, громадянам - суб'єктам підприємницької діяльності в тимчасове користування станційні підвищені колії, склади, майданчики, які розташовані біля станційних та інших колій, що перебувають на балансі Залізниці (місця незагального користування);

- укладає із підприємствами, організаціями, установами, громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності договори на складування вантажів у смузі відведення Залізниці;

- веде зовнішньоекономічну діяльність відповідно до чинного законодавства України;

- вживає заходів щодо зміцнення виробничої дисципліни, поліпшення культури праці та організації підготовки кадрів;

- здійснює керівництво роботою з організації, нормування та оплати праці;

- веде в установленому порядку бухгалтерський та статистичний облік і звітність;

- взаємодіє з місцевими органами державної виконавчої влади з питань компенсації збитків від приміських перевезень та інших операцій з обслуговування клієнтури відповідно до чинного законодавства;

- забезпечує функціонування інфраструктури залізничного транспорту;

- забезпечує діяльність автомобільного вантажного транспорту та

вантажного залізничного транспорту;

- здійснює транспортне оброблення вантажів;
- провадить діяльність у сфері інжинірингу;
- забезпечує функціонування складського господарства;
- веде підсобно-допоміжну діяльність:

а) торгівлю продовольчими та непродовольчими товарами; організацію громадського харчування, виробництво продовольчих та непродовольчих товарів, надання населенню комунально-побутових та інших видів платних послуг; виконання будівельно-монтажних та ремонтних робіт; здійснення функцій замовника, контролю за будівництвом об'єктів виробничого призначення, житла та соціальної сфери, забезпечення експлуатації житла; проведення перевірок технічного стану та ремонту ваг підприємств та інших замовників згідно з договорами й надання їх на державну повірку; надання в користування кімнат відпочинку, готельних послуг; надання послуг з доставляння квитків та багажу;

б) надання послуг з організації та безпеки спеціальних видів зв'язку; надання послуг з криптографічного захисту інформації;

- провадить інші види діяльності, не заборонені чинним законодавством України.

Права Служби:

1) видавати вказівки щодо організації експлуатаційної роботи, організації безпеки руху поїздів, охорони праці, які є обов'язковими для виконання всіма виробничими підрозділами Залізниці, які розташовані в межах Служби;

2) за дорученням Товариства, Залізниці укладати угоди, набувати майнові та немайнові права, виконувати покладені на неї обов'язки;

3) реалізувати транспортні послуги на підставі тарифів, встановлених згідно з чинним законодавством;

4) відповідно до Статуту залізниць України має право на переадресування вагонів, а також укладання договорів на відвантаження вантажів.

Обов'язки Служби:

1) виконання державних замовлень, контрактів, договорів і замовлень

Залізниці й Товариства, які доведені в установленому порядку;

2) забезпечення своєчасного освоєння нових виробничих потужностей та введення в дію придбаного обладнання;

3) забезпечення надання транспортних послуг у регіоні відповідно до державного замовлення, контрактів та замовлень Товариства, Залізниці, укладених договорів перевезення;

4) створення належних умов для високопродуктивної праці, забезпечення додержання законодавства про працю, правил і норм охорони праці, соціального страхування, прав працівників, гарантованих законодавством про охорону праці, функціонування системи управління охороною праці;

5) забезпечення повного збору платежів за перевезення пасажирів, вантажу, вантажобагажу та пошти й надані послуги;

6) здійснення заходів щодо вдосконалення організації заробітної плати працівників з метою посилення їхньої матеріальної зацікавленості як у результатах особистої праці, так і в загальних підсумках роботи Дирекції, забезпечення економного й раціонального використання фонду оплати праці та своєчасних розрахунків із працівниками;

7) забезпечення своєчасної сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) згідно з чинним законодавством;

8) виконання норм і вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання й відтворення природних ресурсів та екологічної безпеки.

Керівництво Службою здійснює начальник Служба, який призначається на посаду та звільняється з посади в порядку, встановленому Товариством.

Начальник Служби:

1) вирішує питання діяльності Служби, за винятком тих, які належать до компетенції Залізниці та Товариства;

2) діє на підставі розпорядчих, а також інших актів Залізниці та Товариства, представляє Товариство, Залізницю та Службою в усіх установах і організаціях;

3) розпоряджається коштами та майном відповідно до наказів та інших розпорядчих документів Товариства та Залізниці;

4) укладає за довіреністю договори, угоди, видає доручення;

5) несе відповідальність за виконання своїх обов'язків згідно з чинним законодавством, належне дотримання вимог нормативних документів у сфері експлуатаційної діяльності;

6) несе відповідальність за організацію всього комплексу відбудовних робіт під час ліквідації транспортних подій;

7) несе повну відповідальність за виробничо-фінансову діяльність Служби, за формування та виконання планових показників фінансово-господарської діяльності Служби;

8) несе персональну відповідальність за ефективність використання державних коштів під час закупівель товарів, робіт та послуг;

9) призначає на посаду та звільняє з посади працівників Служби згідно із затвердженою номенклатурою посад та штатним розписом;

10) надає пропозиції директорові виконавчому Залізниці про призначення на посаду й звільнення з посади керівних працівників підрозділів, яких за номенклатурою посад призначає директор виконавчий Залізниці;

11) подає, через службу перевезень Залізниці, на затвердження директорові виконавчому Залізниці штатний розпис Служби ;

12) у межах компетенції видає накази та розпорядження, обов'язкові для виконання підрозділами, що входять до складу Залізниці й розташовані в межах регіону Дирекції, стосовно організації перевізного процесу;

13) є начальником цивільного захисту Служба;

14) забезпечує охорону державної таємниці;

15) координує та контролює діяльність мобілізаційних, режимно-секретних органів та органів спеціального зв'язку; забезпечує виконання законів України, актів Президента України й Кабінету Міністрів України щодо захисту державної таємниці та інформації з обмеженим доступом у підрозділах Залізниці, розташованих у регіоні діяльності Служби.

Фінансування діяльності Служби здійснює Товариство у встановленому ним порядку.

Обрання форми та системи оплати праці, встановлення працівникам конкретних розмірів тарифних ставок, відрядних розцінок, посадових окладів, винагород, надбавок і доплат з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством, галузевою угодою та колективним договором здійснюється відповідно до порядку, встановленого Товариством та Залізницею.

Підрозділ проводить нарахування та здійснює розрахунки з оплати праці й за іншими виплатами з працівниками підрозділу й фізичними особами, які не є працівниками підрозділу, передбачені законодавством, галузевою угодою та колективним договором відповідно до порядку, встановленого Товариством і Залізницею. Нараховує, утримує та сплачує податки, збори, обов'язкові платежі до бюджету та фондів у порядку, встановленому законодавством.

Служба здійснює господарські та фінансові операції через банківські рахунки, відкриті на ім'я Залізниці, від її імені.

Служба веде бухгалтерський, податковий, статистичний і оперативний (управлінський) облік своєї господарської діяльності та складає фінансову, податкову, статистичну й оперативну (управлінську) звітність, яку подає Залізниці.

Для організації нарахування та сплати податків, за якими об'єкти оподаткування є такими, що використовуються або якими наділена Залізниця,

Служба несе відповідальність за повноту та своєчасність нарахування та сплати податків і зборів.

Фінансові та податкові документи, зокрема й звітність (фінансову, податкову, статистичну тощо) Служби підписують начальник і головний бухгалтер (уповноважена особа) або інші уповноважені особи, які виконують їх обов'язки.

Відповідальність за правильність і достовірність бухгалтерського й податкового обліку та звітності, а також за їх своєчасне надання відповідним органам, Залізниці та Товариству відповідно до законодавства і Статуту

Товариства несуть начальник та головний бухгалтер (уповноважена особа) Служби згідно з законодавством.

Відносини Служби з підприємствами, організаціями, установами, які не входять до складу Залізниці, і громадянами в усіх сферах виробничої діяльності здійснюються на договірних засадах.

Контроль за діяльністю Служби здійснюється згідно з чинним законодавством.

Організаційно-економічна характеристика служби локомотивного господарства охоплює як опис її завдань і функцій, так і аналіз фінансового стану, що дозволяє оцінити ефективність діяльності в цілому

В роботі проведено аналіз фінансового стану службі локомотивного господарства на підставі фінансової звітності.

Розглянемо аналіз динаміки господарських засобів служби локомотивного господарства, який надано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Аналіз динаміки активу та пасиву балансу служби локомотивного господарства

Показник	На початок року, тис.грн.	На кінець року, тис.грн.	Абсолютне відхилення, (+, -), тис.грн.	Темп росту, %
1	2	3	4	5
1 Необоротні активи	3419837	3923673	503836	114.73
2 Оборотні активи	597181	670195	73014	112.23
3 Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	-	-	-	-
Баланс	4017018	4593868	576850	114.36
I Власний капітал	170115	410017	239902	241.02
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	90616	141379	50763	156.02
III Поточні зобов'язання і забезпечення	3756287	4042472	286185	107.62
IV Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-
Баланс	4017018	4593868	576850	114.36

Аналіз динаміки вартості статей активу балансу служби локомотивного господарства у звітному періоді свідчить про загальне зростання валюти балансу на 578 650 тис. грн., у результаті чого валюта балансу досягнула суми 4 593 868 тис. грн., або темп приросту валюти балансу склав 14,36 %.

Визначальним чинником цього приросту стало збільшення необоротних активів на 503 836 тис. грн., що у відносному виразі складає 14,73 %.

Дана тенденція відображає активізацію інвестицій у виробничий потенціал та орієнтацію на довгостроковий розвиток філії. Водночас приріст оборотних активів на 73 014 тис. грн. , або на 12,23 % засвідчує посилення ліквідності та створення додаткових можливостей для гнучкого забезпечення поточної діяльності.

Позитивні зміни відбулися і в динаміці пасиву , який збільшився на 576 850 тис. грн. переважно за рахунок зростання поточних зобов'язань і забезпечень на 286 185 тис. грн. , або на 7,62%. Водночас збільшення власного капіталу можна розглядати як фактор зміцнення фінансової стійкості та підвищення незалежності служби у довгостроковій перспективі.

Таким чином, узгоджене зростання як необоротних, так і оборотних активів у поєднанні з розширенням джерел їх фінансування формує позитивні тенденції у розвитку майнового комплексу, посилює економічний потенціал підприємства та створює передумови для його стабільного функціонування в майбутньому.

Аналіз структури статей активу балансу служби локомотивного господарства надана в таблиці 1.3.

Аналіз структури статей активу балансу служби локомотивного господарства засвідчує, що найбільш питому вагу у їх складі займають необоротні активи. Протягом року їх питома вага зросла на 0,28 % і на кінець звітної періоду досягла 85,41 %, що відображає високий рівень капіталізації та стратегічну спрямованість на довгострокове використання майнових ресурсів.

Таблиця 1.3 – Аналіз структури статей активу балансу служби
локомотивного господарства

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+,-)	
	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
1 Необоротні активи	3419837	85,13	3923673	85,41	503836	0.28
2 Оборотні активи	597181	14,87	670195	14,59	73014	-0.28
3 Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття	-	-	-	-	-	-
Баланс	4017018	100,00	4593868	100,00	576850	-

Водночас питома вага оборотних активів знизилася на 0,28 % і становить 14,59%, що є характерним для підприємств капіталомісткої сфери.

Слід також відзначити відсутність у складі активів необоротних активів, утримуваних для продажу, що свідчить про їх повне залучення у виробничий процес. Аналіз структури активів дозволяє зробити висновок про специфіку залізничного транспорту як фондомісткої галузі, у якій провідне місце належить основним засобам, що формують основу виробничого потенціалу та забезпечують стабільність майнової бази.

Структура статей активу балансу служби локомотивного господарства надана на рисунку 1.2.

Для характеристики складу статей пасиву балансу служби локомотивного господарства складається таблиця 1.4.

Аналіз структури статей пасиву балансу свідчить, що, незважаючи на дворазове зростання власного капіталу, його частка залишається незначною — лише 8,93 %. Певне збільшення відбулося і за довгостроковими зобов'язаннями в абсолютному виразі на 50 763 тис. грн., питома вага яких на кінець року становить 3,08 %. Водночас найбільшу питому вагу у структурі продовжують займати поточні зобов'язання, обсяг яких зменшився на 286 185 тис. грн., що спричинило скорочення їх питомої ваги на 5,52 %.

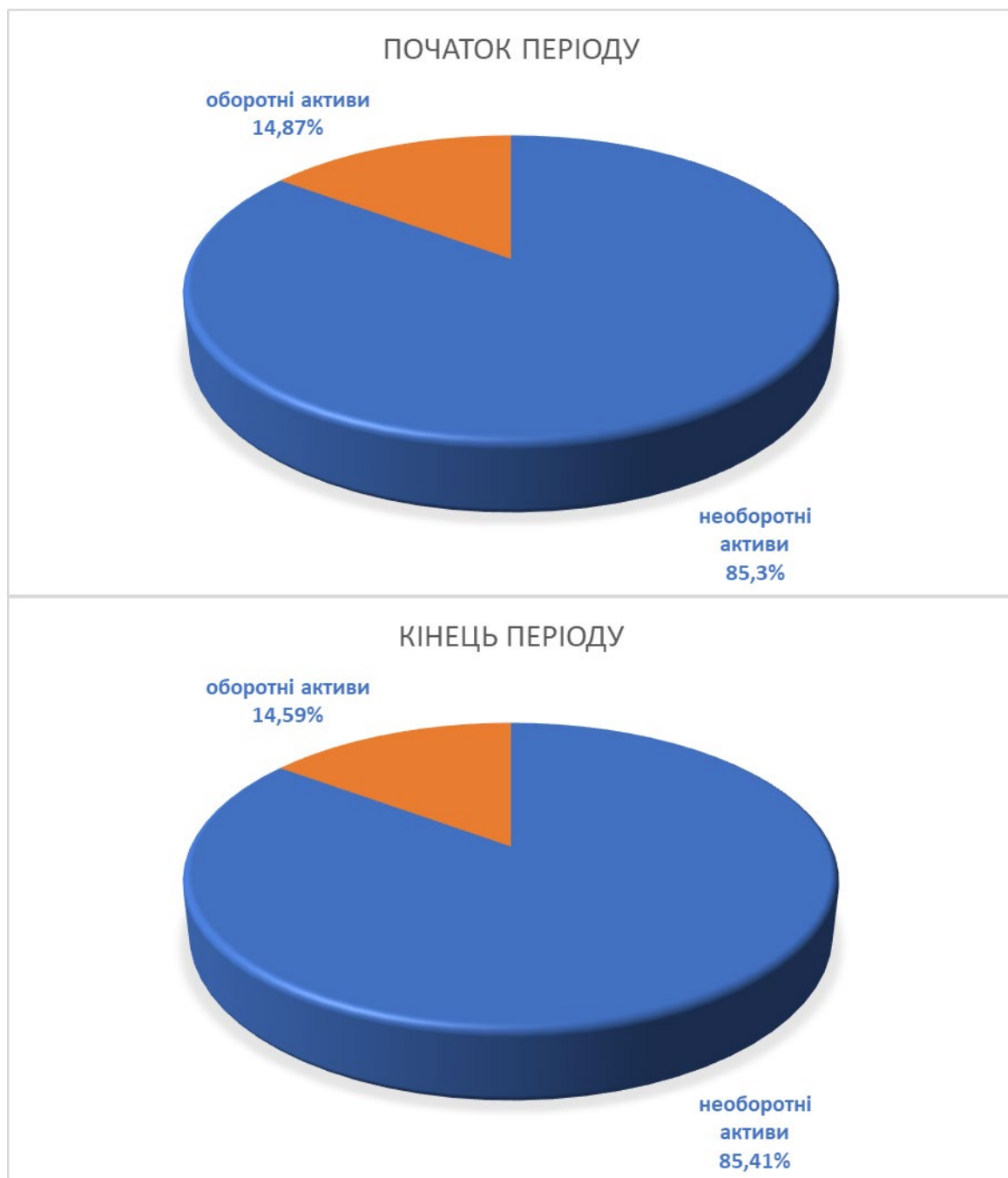

Рисунок 1.2 - Структура статей активу балансу служби локомотивного господарства

Таблиця 1.4 – Аналіз структури статей пасиву балансу служби

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+,-)	
	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
I Власний капітал	170115	4,23	410017	8,93	239902	4,7
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	90616	2,26	141379	3,08	50763	0,82

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6	7
III Поточні зобов'язання і забезпечення	3756287	93,51	4042472	87,99	286185	-5,52
IV Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-	-
Баланс	4017018	100,00	4593868	100,00	576850	-

Таким чином, переважання короткострокових зобов'язань у структурі фінансування надає філії певну гнучкість у використанні ресурсів, проте водночас підвищує ризики зниження його довгострокової фінансової стійкості..

Структура статей пасиву балансу служби локомотивного господарства надана на рисунку 1.3.

Для аналізу фінансового стану служби локомотивного господарства з використанням коефіцієнтів складаємо таблицю 1.5.

Таблиця 1.5 – Аналіз оцінки платоспроможності та ліквідності служби

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)
1	2	3	4
1 Коефіцієнт покриття,(загальної поточної ліквідності)	0,16	0,17	0,01
2 Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,0069	0,0042	-0,0028
3 Коефіцієнт середньої ліквідності	0,1571	0,1639	0,0068
4 Коефіцієнт матеріального покриття, раз	0,15	0,16	0,01
5 Час звернення ліквідних активів, дні	1,47	0,79	-0,68
6 Коефіцієнт загальної платоспроможності	0,15	0,16	0,01

В таблиці 1.5 надано результати аналізу ліквідності та платоспроможності служби локомотивного господарства. Отримані показники свідчать про критично низький рівень ліквідності: відсутність грошових коштів на рахунках фактично робить службу неліквідною.

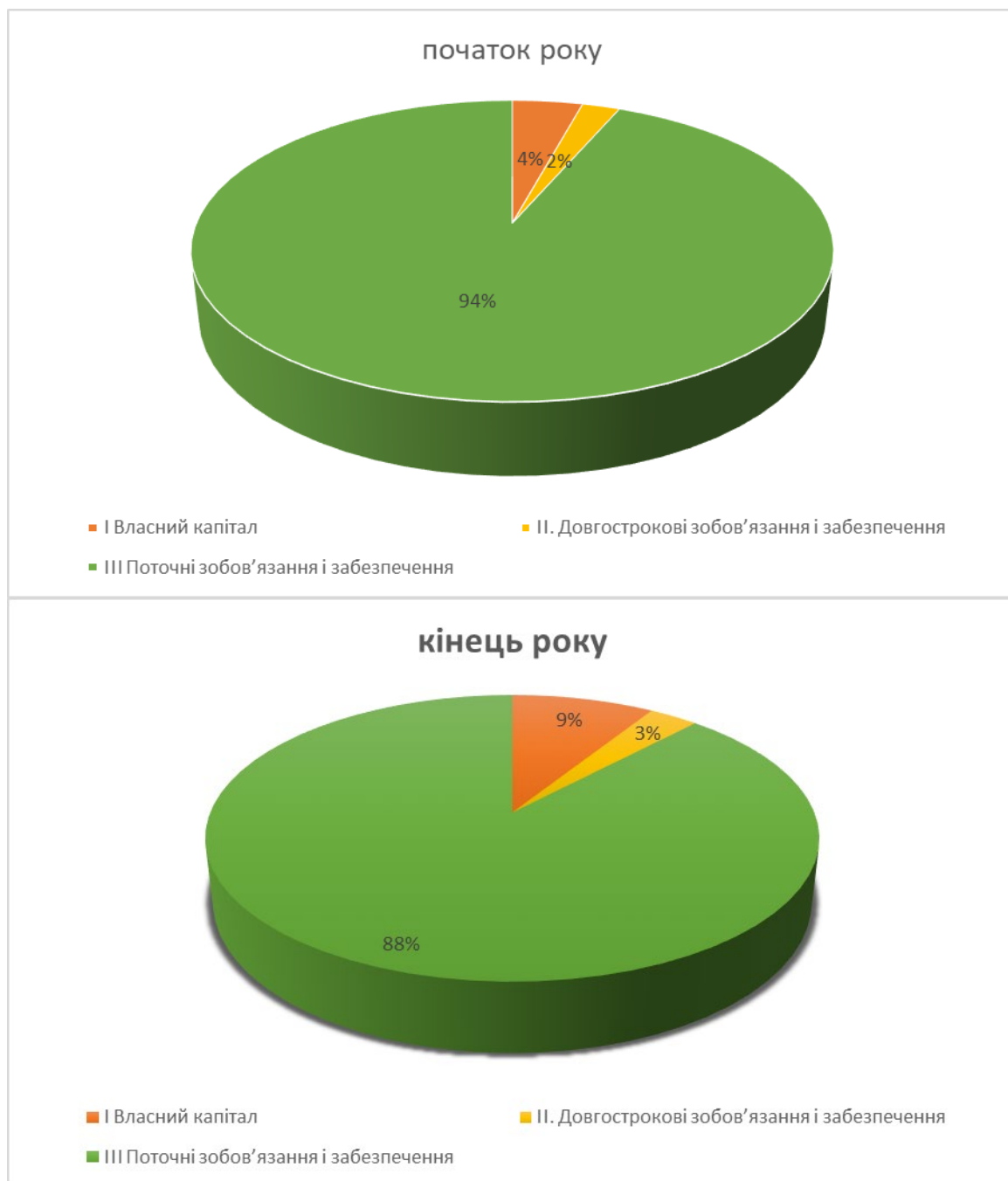

Рисунок 1.3 - Структура статей пасиву балансу служби локомотивного господарства

Для покращення ситуації доцільно оптимізувати структуру оборотних активів, зокрема зменшити обсяг дебіторської заборгованості шляхом посилення контролю за розрахунками та застосування штрафних санкцій, упровадити систему авансових платежів і знижок за своєчасну оплату, а також збільшити частку грошових коштів у складі активів задля забезпечення оперативної

платоспроможності.

У довгостроковій перспективі підвищення платоспроможності можливе завдяки поступовому зниженню залежності від позикового капіталу шляхом нарощення власних джерел фінансування. Це може бути досягнуто через ефективне використання прибутку, його спрямування на реінвестиції, створення резервів та оптимізацію витратної політики. Додатковим джерелом зміцнення фінансової стійкості може стати мобілізація внутрішніх ресурсів шляхом скорочення непродуктивних витрат.

Таким чином, забезпечення належного рівня ліквідності та платоспроможності потребує комплексного підходу, що передбачає оптимізацію структури активів, раціональне використання прибутку та зменшення фінансових ризиків, що у підсумку дозволить підвищити стабільність функціонування служби у довгостроковій перспективі.

Оцінка фінансової стійкості визначена з використанням показників, які надані в таблиці. 1.6.

Таблиця 1.6 – Аналіз показників фінансової стійкості служби локомотивного господарства

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення, (+, -)
1 Коефіцієнт автономії	0,04	0,09	0,05
2 Коефіцієнт концентрації залучених засобів	0,96	0,91	-0,05
3 Фінансової залежності	23,61	11,20	-12,41
4 Коефіцієнт фінансового ризику	22,61	10,20	-12,41
5 Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	0,06	0,12	0,06
6 Коефіцієнт покриття боргів	0,04	0,1	0,06
7 Коефіцієнт структури довгострокових джерел	0,35	0,26	-0,09

Аналіз показників фінансової стійкості свідчить, що, незважаючи на певне покращення, служба локомотивного господарства залишається у зоні підвищеного фінансового ризику. Коефіцієнт автономії перебуває на критично низькому рівні, що свідчить про невелику питому вагу власних джерел у загальному обсязі фінансування та високу залежність від зовнішніх кредиторів.

Відповідно, коефіцієнт фінансової залежності перевищує норматив більш ніж у десять разів, хоча на кінець звітного періоду зафіксовано його незначне зниження.

Коефіцієнт фінансового ризику підтверджує надмірну орієнтацію філії на позикові кошти, що негативно впливає на його стійкість. Зростання показників довгострокової залежності та коефіцієнта покриття боргів свідчить про підвищення ризиків неплатоспроможності. У цілому служба нерационально використовує власні ресурси, компенсуючи їх дефіцит за рахунок позикового капіталу, що збільшує залежність від кредиторів і створює загрозу фінансовій стабільності, але водночас демонструє потенціал залучення додаткових ресурсів для розвитку.

Для зниження фінансових ризиків доцільно здійснювати управлінські заходи, спрямовані на збільшення власного капіталу, оптимізацію структури фінансування та посилення контролю за використанням позикових коштів.

Аналіз доходів і витрат за видами діяльності підприємства надано в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 - Аналіз доходів і витрат за видами діяльності підприємства

Показник	Минулий рік, тис.грн.	Звітний рік, тис.грн.	Абсолютне відхилення (+ -), тис. грн.	Темп росту, %
1	2	3	4	5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	11129	9316	-1813	83,71
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт послуг)	(6448551)	(7735659)	1287108	119,96
Валовий збиток	(6437422)	(7726343)	1288921	120,02
Інші операційні доходи	237064	202983	-34081	85,62
Витрати на збут	(520)	(540)	20	103,85
Інші операційні витрати	(120649)	(95737)	-24912	79,35
Збиток від операційної діяльності	(6321527)	(7619637)	1298110	120,53
Інші доходи	44437	54455	10018	122,54
Фінансові витрати	(8291)	(8892)	601	107,24
Інші витрати	(16612)	(11036)	-5576	66,43
Чистий збиток	(6301993)	(7585110)	1283117	120,36

З таблиці 1.7 видно, що служба локомотивного господарства за звітний

період отримала збиток у розмірі 6 301 993 тис. грн, що на 1 283 117 тис. грн , або на 20,36 % перевищує показник минулого року. Основною причиною збитку стало перевищення темпів росту собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт послуг) -119,96 % над темпами зростання чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - 83,71 %. На збільшення збитку вплинули зменшення чистого доходу доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - на 16,29 % , зростання собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт послуг) - на 19,96 %, скорочення інших операційних доходів -на 14,38 %, а також збільшення фінансових витрат - на 7,24 % та витрат на збут -на 3,85 % у відносному виразі відповідно. Незважаючи на зростання інших доходів на 10 018 тис. грн. в абсолютному виразі та зменшення інших витрат на 5 576 тис. грн., їхній вплив на загальний результат був незначним.

Для покращення фінансового стану служби доцільно вжити таких заходів: підвищити доходи за рахунок оптимізації тарифів і розширення спектру послуг; знизити собівартість через раціоналізацію витрат і ефективніше використання ресурсів; скоротити фінансові та операційні витрати; удосконалити управління дебіторською та кредиторською заборгованістю; ефективно використовувати прибуток і резерви для покриття збитків та розвитку виробничого потенціалу.

Реалізація цих заходів дозволить зменшити збитковість, підвищити ефективність використання капіталу та зміцнити фінансову стійкість служби локомотивного господарства.

1.3 Основні положення облікової політики АТ «Укрзалізниця»

Облікова політика (далі - Облікова політика) розроблена з метою використання:

- структурними підрозділами АТ «Укрзалізниця», до функцій яких, відповідно до затверджених положень, входить ведення бухгалтерського обліку

та складання фінансової звітності;

- регіональними філіями, філіями АТ «Укрзалізниця», що входять до складу АТ «Укрзалізниця» (далі - філії Товариства).

Облікова політика є елементом системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку в АТ «Укрзалізниця». Закріплені в ній принципи та методи відповідно до принципу послідовності мають застосовуватися постійно (із року в рік). Метою Облікової політики є розкриття найважливіших положень, які використовуються філіями Товариства при веденні бухгалтерського обліку, складанні та поданні фінансових звітів, інформація яких необхідна користувачам для прийняття відповідних рішень.

Служба локомотивного господарства веде облік запасів відповідно до облікової політики АТ «Укрзалізниця», яка визначає основні принципи та порядок бухгалтерського обліку, формуючи єдину методологічну основу для ведення записів та підготовки фінансової звітності. Основні положення облікової політики розкривають порядок первісного визнання запасів, їх оцінки при надходженні на склади, оприбуткуванні, включенні витрат на транспортування, заготівлю, переробку та інші пов'язані витрати у собівартість матеріальних цінностей. Зокрема, політика регламентує використання різних методів оцінки вибуття запасів залежно від їх характеру та призначення, включаючи метод ФІФО для взаємозамінних запасів, середньозважену собівартість для великих партій і конкретну ідентифікацію для запасів, призначених для конкретних проектів або об'єктів.

Облікова політика також встановлює порядок формування резервів на знецінення запасів у випадках морального старіння, фізичного пошкодження або зниження чистої вартості реалізації, що дозволяє своєчасно відображати втрати та підтримувати достовірність фінансової звітності. Вона регламентує ведення позабалансового обліку малоцінних і швидкозношуваних предметів, облік нестач і втрат від псування запасів та порядок відображення відшкодування таких втрат у разі встановлення матеріальної відповідальності.

Облік запасів на залізничному транспорті здійснюється відповідно до

Національного Положення (Стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» і охоплює всі активи, що утримуються для продажу у звичайному ході бізнесу, перебувають у процесі виробництва або існують у вигляді основних і допоміжних матеріалів, призначених для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг. Чиста вартість реалізації визначається як попередньо оцінена ціна продажу запасів за вирахуванням очікуваних витрат на завершення виробництва та реалізацію, а справедлива вартість – це ціна, яка могла б бути отримана за продаж активу або сплачена за передачу зобов'язання у звичайній операції між учасниками ринку на дату оцінки. Особливою категорією є кваліфікаційні активи, які потребують значного часу для підготовки до використання або реалізації.

Регіональні філії залізниці ведуть бухгалтерський облік запасів на рахунках 2 класу «Запаси» у розрізі відповідних субрахунків, при цьому одиницею обліку визначається номенклатура запасів, а їх облік ведеться як у натуральному, так і в грошовому вимірниках. Запаси, прийняті на відповідальне зберігання, обліковуються окремо на позабалансовому субрахунку 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні». До основних категорій запасів належать виробничі запаси, які включають малоцінні та швидкозношувані предмети, сировину, основні і допоміжні матеріали, паливо, покупні напівфабрикати та комплектуючі вироби, запасні частини, тари та будівельні матеріали, призначені для використання в операційному циклі; незавершене виробництво, що включає витрати на напівфабрикати власного виробництва, незавершені роботи та послуги, а також валову заборгованість замовників за будівельними контрактами; готову продукцію, тобто вироби, обробка яких завершена, пройшли випробування та відповідають технічним умовам і стандартам; та товари, придбані для подальшого продажу, які відображаються без суми торгових націнок.

Вартісна оцінка запасів здійснюється при надходженні, оприбуткуванні, реалізації або списанні і включає витрати на придбання, транспортування, переробку та приведення запасів у придатний стан для використання. Для відображення запасів у бухгалтерському балансі та фінансовій звітності

застосовуються різні види цін: історичні, поточні та відтворені (репродуктивні). Зміни цін можуть зумовлюватися дією ринкових факторів, таких як попит і пропозиція, а також інфляційними процесами, що впливає на стабільність грошової одиниці та потребує коригування облікових оцінок. В міжнародній практиці оцінка запасів здійснюється залежно від способу визначення витрат придбання та прийнятого методу обліку надходження і витрат матеріалів, що може здійснюватися у купівельних цінах або цінах придбання з розподілом витрат на залишки запасів та витрати обігу.

Згідно з обліковою політикою АТ «Укрзалізниця», первісна собівартість запасів включає всі витрати на придбання, витрати на переробку та інші витрати, понесені під час доставки запасів до їх теперішнього місцезнаходження та приведення у придатний стан. Собівартість запасів, придбаних за плату, складається з ціни придбання, ввізного мита, сум непрямих податків, транспортно-заготівельних витрат та інших витрат, пов'язаних із доставкою та приведенням запасів у стан придатності. Собівартість вироблених запасів формується з прямих витрат на матеріали та заробітну плату працівників, безпосередньо задіяних у виробництві, а також частки загальновиробничих витрат, що включає амортизацію необоротних активів та інші непрямі витрати. Собівартість запасів, внесених у статутний капітал або отриманих безоплатно, визначається за їх справедливою вартістю з урахуванням витрат на доставку та приведення у придатний стан. При обміні на подібні запаси собівартість отриманих запасів визначається за балансовою або справедливою вартістю переданих, а різниця включається до витрат звітного періоду.

Вибуття запасів відбувається за методами ФІФО («перше надходження - перший вибуток»), конкретної ідентифікації або середньозваженої собівартості залежно від характеру запасів. Метод ФІФО передбачає, що перші придбані одиниці запасів вибувають першими, а залишки на кінець періоду – останні придбані. Конкретна ідентифікація застосовується для запасів, призначених для конкретних проектів, а середньозважена собівартість - для великої кількості взаємозамінних запасів. Особливістю на залізниці є оцінка старопридатних

запасів, що були оприбутковані під час ліквідації, ремонту або поліпшення основних засобів, за середньозваженою собівартістю на щомісячній основі.

Балансова вартість запасів визначається за найменшою величиною між собівартістю та чистою вартістю реалізації. Для запобігання знеціненню запасів створюється резерв на знецінення, який нараховується у випадках морального старіння запасів, їх тривалого невикористання, фізичного пошкодження або зниження ціни реалізації. При вибутті запасів резерв списується, а витрати на нестачі та псування запасів відображаються у витратах звітного періоду з можливістю подальшого відшкодування. Малоцінні та швидкозношувані предмети ведуться позабалансово та списуються протягом строку їх фактичного використання.

Дотримання цих положень забезпечує точність, повноту та своєчасність обліку запасів, дозволяє контролювати використання матеріальних ресурсів та запобігати їх нераціональному витрачання. Крім того, правильне застосування методів оцінки та ведення резервів дає змогу оптимізувати витрати, вивільнити обігові кошти та забезпечити ефективне управління ресурсами служби. Завдяки суворому дотриманню облікової політики формується надійна інформаційна база для аналізу фінансового стану, прийняття обґрунтованих управлінських рішень та підвищення загальної ефективності функціонування локомотивного господарства.

Таким чином, облікова політика виступає ключовим інструментом організації бухгалтерського обліку запасів на залізничному транспорті, забезпечуючи системність, уніфікацію та контроль усіх процесів, пов'язаних із придбанням, зберіганням, використанням і вибуттям матеріальних цінностей, що, в свою чергу, сприяє підвищенню фінансової стійкості та ефективності служби локомотивного господарства.

Висновки до першого розділу:

Виробничі запаси є важливим елементом оборотних активів підприємства, що забезпечують безперервність виробничого процесу. У науковій літературі існують різні підходи до визначення цього поняття, які відображають економічну,

облікову та управлінську перспективи дослідження.

Аналіз наукових підходів демонструє багатогранність трактування запасів: одні автори акцентують увагу на економічній сутності запасів та їхньому впливі на собівартість продукції і фінансові результати, інші - на методичних аспектах обліку та управлінському значенні для підвищення ефективності діяльності підприємства. Такий розподіл акцентів підкреслює необхідність комплексного підходу до вивчення запасів, що включає одночасно економічну, облікову та управлінську перспективи.

Аналіз наукових підходів свідчить про різноманіття трактувань поняття «виробничі запаси» та підкреслює необхідність комплексного підходу до їх вивчення. Нормативне визначення надано в НП(С)БО 9 «Запаси», де виробничі запаси визначаються як активи, що утримуються для подальшого використання у виробничому процесі, виконанні робіт або наданні послуг. НП(С)БО 9 «Запаси» регламентує визначення запасів, порядок їх обліку, оцінки, та відображення у фінансовій звітності, що забезпечує достовірність, повноту та порівнянність інформації про стан і рух запасів на підприємстві.

Таким чином, поєднання наукових підходів та нормативного регламентування дозволяє формувати цілісне уявлення про сутність, функції та облікові особливості виробничих запасів, що є важливим для ефективного управління ресурсами підприємства.

Для написання роботи було використано, статутні документи та фінансову, звітність Служби локомотивного господарства регіональної філії «Південна-Західна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця». Служба локомотивного господарства є структурним підрозділом регіональної філії «Південна-Західна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця». Служба у своїй діяльності керується законодавством України, актами акціонерного товариства «Українська залізниця», Залізниці.

Для здійснення адміністративних, виробничих та господарських операцій у межах повноважень, Служба має печатку зі своїм скороченим найменуванням і повним найменуванням Залізниці та Товариства українською мовою, із

зазначенням коду ЄДРПОУ Залізниці Служба також може мати штампи та бланки зі своїм найменуванням і зазначенням належності до Залізниці та Товариства.

Для ведення фінансово-господарської діяльності, здійснення розрахункових операцій Залізниця має поточний рахунок для Служби.

Служба складає баланс, який є частиною окремого балансу Залізниці.

В оперативному підпорядкуванні Служби з питань організації перевізного процесу перебувають структурні підрозділи Залізниці, які розташовані в межах обслуговування Служби.

Служба є однією з організаційних ланок на залізничному транспорті, яка здійснює перевезення пасажирів, вантажу та вантажобагажу у визначеному регіоні та іншу виробничу діяльність, не заборонену чинним законодавством.

Служба веде бухгалтерський, податковий, статистичний і оперативний (управлінський) облік своєї господарської діяльності та складає фінансову, податкову, статистичну й оперативну (управлінську) звітність, яку подає Залізниці.

У процесі дослідження завдань служби локомотивного господарства здійснено аналіз її фінансового стану, що дає змогу комплексно оцінити ефективність управління ресурсами.

Аналіз статей активу балансу служби локомотивного господарства свідчить про позитивну динаміку. Валюта балансу збільшилася на 578 650 тис. грн. в абсолютному виразі і на кінець звітного періоду становила 4 593 868 тис. грн., що зумовлено зростанням як необоротних активів на 503 836 тис. грн., або на 14,73% у відносному виразі, так і оборотних на 73 014 тис. грн., або на 12,23 %. Найбільш питому вагу становлять необоротні активи - 85,41%, що відображає фондомісткий характер залізничного транспорту та орієнтацію на довгострокове використання основних засобів у виробничому процесі. Одночасно збільшення оборотних активів сприяє підвищенню ліквідності та забезпечує гнучкі умови для оперативної діяльності.

Структура статей пасиву балансу характеризується переважанням поточних зобов'язань, що забезпечує певну фінансову гнучкість, проте обмежує

довгострокову стійкість служби. Власний капітал збільшився удвічі, проте його питома вага залишається невеликою - 8,93 %, що свідчить про високу залежність від зовнішніх кредиторів та необхідність нарощення власних джерел фінансування для зміцнення стабільності.

Аналіз ліквідності та платоспроможності показав критично низький рівень грошових ресурсів на рахунках, що робить службу фактично неліквідною. Для покращення ситуації доцільно оптимізувати структуру оборотних активів, прискорити погашення дебіторської заборгованості, збільшити питому вагу грошових коштів та знизити залежність від позикового капіталу шляхом нарощення власного капіталу і ефективного використання прибутку.

Фінансовий аналіз показав, що служба перебуває у зоні фінансового ризику: коефіцієнт автономії залишається критично низьким, а коефіцієнт фінансової залежності перевищує норматив більш ніж у десять разів. Надмірна орієнтація на позикові кошти підвищує ризики неплатоспроможності, проте водночас демонструє можливість залучення додаткових ресурсів для розвитку. Для зміцнення фінансової стійкості рекомендується оптимізувати структуру фінансування, посилити контроль за використанням позикових коштів та ефективно управляти власними ресурсами.

Аналіз ділової активності свідчить про уповільнення оборотності коштів, що призводить до заморожування капіталу в запасах та дебіторській заборгованості. Фінансовий цикл служби тривалий, що підвищує потребу у додаткових грошових ресурсах. Оптимізація управління запасами, скорочення строків погашення дебіторської заборгованості та удосконалення моніторингу фінансових потоків дозволять прискорити оборотність активів і підвищити ефективність використання капіталу.

Негативним фактором є отримання збитку у розмірі 6 301 993 тис. грн, що на 20,36 % у відносному виразі перевищує минулорічний показник. Основними причинами стали зменшення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зростання собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), скорочення інших операційних доходів, а також збільшення

фінансових витрат, та витрат на збут . Для стабілізації фінансового стану доцільно підвищувати доходи, знижувати собівартість, оптимізувати витрати, ефективно управляти дебіторською та кредиторською заборгованістю і використовувати прибуток та резерви для покриття збитків і розвитку виробничого потенціалу.

Таким чином, загальна оцінка свідчить про наявність позитивних тенденцій у формуванні майнового комплексу та підвищенні економічного потенціалу служби локомотивного господарства. Водночас існують суттєві фінансові ризики, зумовлені високою залежністю від зовнішнього фінансування, низьким рівнем ліквідності та збитковістю. Досягнення стабільності та підвищення ефективності діяльності можливе лише за умов комплексного підходу, що передбачає нарощення власного капіталу, оптимізацію структури активів і зобов'язань, контроль за використанням ресурсів та підвищення ефективності управління фінансовими потоками.

Служба локомотивного господарства здійснює облік запасів відповідно до облікової політики АТ «Укрзалізниця», яка визначає основні принципи організації бухгалтерського обліку, порядок первісного визнання та оцінки запасів, включення витрат на придбання, транспортування , розвантаження , а також методи формування резервів на знецінення . Дотримання цих положень забезпечує системність, точність та повноту обліку, контроль за використанням матеріальних ресурсів, своєчасне виявлення надлишків або нестач і оптимізацію витрат.

Таким чином, облікова політика забезпечує основу для формування достовірної фінансової звітності та надає інформаційне забезпечення для прийняття управлінських рішень, що підвищує ефективність роботи служби локомотивного господарства.

2. Облік виробничих запасів структурного підрозділу

2.1 Класифікація виробничих запасів, формування та використання виробничих запасів структурного підрозділу

Організаційна структура управління на залізниці має особливість, яка істотно впливає на ведення бухгалтерського обліку. Служба локомотивного господарства здійснює бухгалтерський облік самостійно та в повному обсязі: оформлює і реєструє первинні документи, веде відповідні реєстри та складає фінансову звітність. Формування фінансової звітності базується на вимогах Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, галузевих стандартів та інших нормативних документів.

До таких документів належать:

- методичні рекомендації по застосуванню на залізничному транспорту Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, затверджені наказами Укрзалізниці від 22.12.99 р. № 362-ц; від 03.07.2000 р. № 254-ц; від 30.12.99 р. № 379-ц; 24.03.2000 р. № 109-ц та інші.

- перелік робіт (послуг), що належить до основної діяльності залізничного транспорту та порядок розподілу дохідних надходжень від основної діяльності залізничного транспорту, затверджені постановою КМУ від 16.02.98 р. № 173;

- Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку окремих господарських операцій в основній діяльності залізничного транспорту, затверджені наказом Укрзалізниці від 31 січня 2008 року № 29-ЦЗ.

На базі нормативних документів та з урахуванням галузевих особливостей розроблено та затверджено єдину облікову політику на підприємствах основної діяльності, про що свідчить наказ Укрзалізниці від 19.01.2000р. № 17-ц.

Виходячи з потреб управління, контролю, аналізу і звітності підприємствами залізничного транспорту використовують рахунки першого, другого і третього порядків, передбачених Планом рахунків бухгалтерського

обліку активів , капіталу зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій основної діяльності залізничного транспорту України.

Нові рахунки (рахунки другого та третього порядку) можуть вводитися до плану рахунків Укрзалізницею за відповідними клопотаннями підприємств щодо бухгалтерського обліку специфічних операцій. Для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства залізничного транспорту зобов'язані щорічно проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим згідно з чинним законодавством України у такі строки:

- станом на 1 жовтня – інвентаризацію виробничих запасів;
- станом на 1 листопада – інвентаризацію необоротних активів;
- станом на 1 грудня інвентаризація інших активів балансу.

На залізничному транспорті матеріально-технічне забезпечення здійснюється переважно централізовано. Це зумовлено особливостями безперервної виробничо-експлуатаційної діяльності всіх його господарських ланок, які вимагають безперебійного і ритмічного постачання палива, матеріалів, запасних частин і комплектуючих. Важливий етап організації матеріально-технічного забезпечення залізничного транспорту - встановлення номенклатури ресурсів. З метою найбільш ощадливого витрачання матеріально технічних ресурсів, планування їх використання, виявлення потреби підприємства в них і поліпшення організації матеріально-технічного постачання проводиться аналіз використання основних , допоміжних матеріалів, й палива в поточному та попередньому періодах. Одними з причин порушення норм витрат матеріалів є перебої у системі матеріального забезпечення порушення комплектності і термінів постачання матеріалів. Для уточнення справжнього становища у виконанні плану матеріально-технічного забезпечення перевіряють комплексність і своєчасність постачань. Комплектність забезпечення визначається наступним шляхом: підраховується загальна вартість матеріалів , які мають бути отримані за планом, і вартість фактичних надходжень у межах планового асортименту. Для перевірки дотримання планових термінів постачання за даними про надходження

матеріалів фіксують випадки запізнень, із зазначенням на скільки днів затримано забезпечення матеріалами.

Товарно-матеріальні цінності розподіляються згідно затверджених планів. У відповідності з умовами договору товар надходить або на склади, або транзитом кінцевому споживачеві. Підготовку договору на забезпечення матеріально-технічними ресурсами, вибір постачальника на конкурсній основі здійснюють економіст виконавець та начальник відповідного відділу.

При організації бухгалтерського обліку матеріальних цінностей Служба локомотивного господарства керується такими законодавчими та нормативними документами:

- Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” №996 – XIV від 16 липня 1999р.;
- Податковим Кодексом України;
- Національним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 9 “Запаси” затверджено наказом Міністерством фінансів України №246 від 20.10.99р., зареєстрованого в Міністерстві юстиції України №751/4044 від 2.11.99р.;
- Наказом Міністерства статистики України “Про затвердження типових первинних облікових документів з обміну сировини і матеріалів” №193 від 12.06.96р.

Національне Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси” дає визначення запасів.

Запаси – це активи, які:

- утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримують для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Запаси визначаються активом, якщо існує імовірність того, що

підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена.

Для цілей бухгалтерського обліку матеріальні цінності включають: сировину, основні і допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва і адміністративних потреб.

Одиницею бухгалтерського обліку запасів є найменування або однорідна група (вид).

Згідно із НП(С)БО 9 “Запаси” до запасів належить :

- сировина, основні і допоміжні матеріали, комплектуючі вироби;
- незавершене виробництво;
- товари на складі;

Для забезпечення безпечної роботи виробництва на складах підприємства завжди мають бути матеріальні цінності межах норм передбачених потребою підприємства. Важливою умовою правильної організації обліку запасів на підприємстві є їхнє правильне групування матеріальних цінностей за іншим призначенням та роллю у процесі виробництва. Їм відведено переважно рахунки 2 класу.

Важливою умовою правильної організації обліку матеріальних цінностей є розробка номенклатури матеріалів, кожна група матеріалів може складатися із сотень і тисяч назв. Для раціонального обліку матеріалів, який би сприяв оперативній роботі, плануванню та бухгалтерському обліку, необхідно розробити деталізоване групування матеріалів. З цією метою на підприємстві перелік найменувань окремих видів матеріалів класифікується за визначеною ознакою. Матеріали поділяються на групи, а групи на підгрупи. За кожною назвою, сортом матеріалів закріплюється постійний шифр, що має бути проставлений на всіх документах, пов'язаний з обміном матеріалів. Цим шифром користуються також в аналітичному обліку. Перелік матеріалів згрупованих за характерною для них ознакою і відповідним чином зашифрованих із зазначенням одиниці виміру, називається номенклатурою матеріалів. На кожному документі на надходження

або витрату матеріальних цінностей мають бути вказані не лише назва матеріалів , а й номенклатура теж. На відміну від основних засобів матеріали, запасні частини, паливо і т.п. цілком споживаються впродовж одного виробничого циклу. Для здійснення наступних виробничих циклів потрібні нові такі ж матеріальні ресурси, що обумовлює масовість операцій з їх придбання і особливо відпуску на виробництво. Оскільки кожна операція повинна бути документально оформлена і відображена у синтетичному й аналітичному обліку, то масовість операцій робить цей процес однією із найбільш трудомістких ділянок бухгалтерської роботи.

Виробничі запаси, які зберігаються до моменту їх використання на складах, утворюють запас, який необхідно нормувати. Норми запасів встановлюють по кожному найменуванню, сорту і розміру, що є обов'язковою умовою системи управління запасами.

Довідка заповнюється на підставі даних складського обліку матеріалів.

Таким чином, необхідними умовами правильної організації обліку матеріальних цінностей є:

- правильна організація складського господарства;
- наявність інструкції з обліку запасів;
- правильне групування запасів;
- розробка номенклатурних запасів;
- розробка норм запасу і норм витрат запасів.

2.2 Оцінка виробничих запасів при надходженні і вибутті

Важливим питанням організації бухгалтерського обліку матеріалів є їх вартісна оцінка на основі методів оцінки матеріальних цінностей. Вибір методу вартісної оцінки матеріалів, палива, запасних частин є основним питанням.

Матеріальні цінності підлягають вартісній оцінці, по-перше, при надходженні на склади і оприбуткуванню, по-друге, в зв'язку з реалізацією

матеріалів на сторону, або коли матеріали списують на виробництво.

На практиці для відображення в бухгалтерському балансі і фінансовій звітності запасів товарно-матеріальних цінностей у грошовій одиниці використовують ціни:

- історичні або ціни придбання, які були актуальні в минулому, тобто в момент отримання запасу , охопленого оцінкою;
- поточні, що використовуються в момент виконання оцінки; їх характерною рисою є придатність у прийнятті господарських рішень;
- ціни відтворені або репродуктивні – це ціни передбачення визначення складових, відповідних у момент ,коли цю складову буде змінено.

Зміну цін спричиняють , принаймні, дві складові. Одна є результатом дії ринкових чинників - попиту і продажу,а друга - зміни цін зумовлені інфляцією. Тому один з недоліків структури грошового вираження вартості є відсутність стабільності грошової одиниці з погляду вибраної реальної одиниці вартості, що виявляється у тенденції до зростання цін.

У міжнародній практиці вартісна оцінка запасів товарно-матеріальних цінностей як однієї із складових вартості власного капіталу залежить від двох чинників: способу розрахунку витрат придбання; прийнятого способу оцінки надходження і витрат матеріалів.

У першому випадку можлива оцінка в двох вимірниках, зокрема в:

- купівельних цінах, де витрати на придбання , які мали місце в певному періоді, віднесено повністю на витрати матеріалів або товарів у тому самому періоді, або на витрати обігу;
- цінах придбання (ціна купівлі збільшена на витрати, пов'язані з придбанням), коли витрати на купівлю розподілені між витратами матеріалів у певному періоді, а також віднесені на залишок запасів на кінець періоду.

Для оцінки ресурсів при їх надходженні і оприбуткуванні можуть бути використана фактична собівартість придбання або облікові ціни.

Фактична собівартість придбання матеріалів включає в себе транспортні витрати, націнку і комісійні збори, витрати на оплату праці і нарахування

робітникам за вантажно-розвантажувальними роботами. При одночасному постачанні деяких видів матеріалів для визначення фактичної собівартості кожного з них транспортно-заготівельні витрати розподіляють пропорційно до встановленої бази. Результати визначення фактичної собівартості додають до первинного документу.

Затрати на зберігання матеріалів в фактичну собівартість не включаються, тому що матеріали, які зберігаються на складах створюють виробничий запас, відповідно являються засобами сфери виробництва.

Наприклад, розрахуємо фактичну собівартість матеріалів з урахуванням транспортних витрат, що були до доставлені одночасно автомобілем. Розрахунок наведений в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Розрахунок фактичної собівартості

Найменування матеріалу	Маса, кг	Договірна ціна, грн.	Вартість матеріалу, грн.	Транспортні витрати, грн.	Фактична собівартість, грн.
1	3	4	5	6	7
Болти	70	190	13300,00	1200,00	14500,00
Гайки	45	109	4905,00	600,00	5505,00
Шайби	55	34	1870,00	300,00	2170,00
Всього	170	-	20075,00	2100,00	22175,00

Таким чином, використання фактичної собівартості придбання матеріалів для їх оцінки пов'язано з виконанням додаткової розрахункової роботи. На підприємствах залізничного транспорту для оцінки матеріалів застосовують облікові ціни.

Облікові ціни визначаються або як середня зважена величина фактичної собівартості за тривалий минулий період, або як планова заготівельна собівартість, що визначається на основі договірних цін і запланованого розміру транспортних витрат.

Запаси визнаються активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням, та їх вартість може бути достовірно визначена.

Первісною вартістю запасів, що придбані за плату, є собівартість запасів, яка складається з фактичних витрат, визначених п. 9 НП(С)БО 9 “Запаси”.

Не включаються до первісної вартості запасів, а належать до витрат того періоду, в якому вони були здійснені (встановлені):

- понаднормові втрати та нестачі;
- проценти за користування позиками;
- витрати на збут;
- загальногосподарські та інші подібні витрати, які безпосередньо
- не пов'язані з придбанням і доставкою запасів та приведення їх до стану,

в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

При відпуску запасів у виробництво, з виробництва, продажу та іншому вибутті оцінка їх здійснюється за одним з таких методів:

- ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Оцінка за індексованою собівартістю. Згідно з НП(С)БО 9 “Запаси” цей метод застосовується для оцінки вибуття запасів, придбаних з метою їх реалізації, запаси, що відпускаються та послуги, що виконуються для спеціальних замовлень, а також запаси, які не змінюють один одного.

Наголос на спецзамовленні і незамінності не треба розуміти як обмеження, а лише в тому сенсі, що застосувати цей метод оцінки можуть усі підприємства для спецзамовлень, цільовим надходженням матеріалів.

Обов'язковою умовою для застосування цього методу є можливість за кожною одиницею запасів встановити саме її ціну (історичну собівартість).

Оцінка за середньозваженою собівартістю. Метод застосовується окремо для кожної сукупності взятих на облік запасів, однакових за призначенням і споживчими характеристиками.

Надходження матеріальних цінностей в цьому випадку оприбутковується

по обліковій ціні і одночасно визначається різниця між вартістю матеріалів по ціні постачальника і вартістю по середньозваженій ціні.

Таким чином, при оцінці надходження матеріалів по обліковим цінам утворюється відхилення в вартості матеріалів, які відсутні у випадку використання фактичної собівартості придбання.

Є багато випадків, коли оприбутковують матеріальних цінностей по цінам зафіксованим в товарних документах постачальника. В аналітичному обліку, по кожному найменуванню матеріала вказується ціна їх поставки.

Оцінка за методом ФІФО. Цей метод оцінки вибуття запасів за цінами перших закупівель, тобто метод ФІФО ґрунтується на припущенні, що запаси, які надійшли першими, першими і реалізуються. Основним недоліком цього методу є вплив зовнішніх чинників економічного життя держави на показник валового продукту. В умовах зростаючих цін цей метод дає найвищий показник валового прибутку.

Вважаючи те, що в умовах загального зростання цін кожне підприємство прагне підвищити ціни на товар, що реалізується ним, то при застосуванні методу ФІФО до оцінки вибуття показник валового прибутку буде завищеним і відповідно в умовах постійного зниження цін – заниженим.

Наступний метод, який ми застосовуємо при оцінці вибуття запасів – метод оцінки вибуття запасів за цінами продажу.

Метод оцінки вибуття запасів за цінами продажу згідно НП(С)БО 9 “Запаси” застосовується так: оцінка за цінами продажу заснована на застосуванні підприємствами середнього проценту торгівельної націнки товарів.

Цей метод можуть застосовувати підприємства, що мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торгівельної націнки.

Собівартість реалізованих товарів визначається як різниця між продажною вартістю реалізованих товарів і сумою торгівельної націнки на ці товари. Адже торгова націнка – це сума валового прибутку, на яку підприємство розраховує і яку отримує в майбутньому, коли товари будуть продані.

Торгова націнка, валовий прибуток - синоніми. І якщо майбутній, ще не

отриманий валовий прибуток, чим властиво і є торгова націнка, ми змушені враховувати через неможливість інших методів оцінки товарів, то облік майбутніх непрямих податків на балансі недоречний.

За всіма економічними поняттями і поглядами, що склались у міжнародній практиці, ПДВ не може входити до складу ціни товару, аж доки не настане момент реалізації цього товару покупцеві.

Із усієї низки покупців котрі трапляються на шляху доведення до кінцевого споживача, тільки цей споживач фактично платить ПДВ, отже, цілком обґрунтовано можна вважати цей податок невід'ємною складовою ціни придбаного товару, оскільки йому ПДВ не відшкодовується жодним чином.

Оцінка за нормативним методом обліку вибуття застосовується наступним чином. Нормативний метод обліку вибуття запасів є частиною нормативного методу обліку витрат і базується на нормативному методі калькулювання собівартості продукції.

Відповідно до п. 23 НП(С) БО 9 «Запаси» оцінка вибуття запасів за нормативними витратами полягає в застосуванні норми витрат на одиницю продукції, які встановлені підприємством з урахуванням нормативних рівнів використання запасів, праці.

Для збереження максимального наближення нормативних витрат і ціни повинні регулярно у нормативній базі перевірятись.

Отже, у бухгалтерському обліку може бути обраний один із зазначених вище методів списання.

Від того, який метод списання запасів підприємство обере, залежить фінансовий результат і залишок запасів на кінець періоду.

Розглянемо як змінюється сума залишків товарно-матеріальних цінностей від обраного методу вибуття запасів.

Первинні данні наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 -Первинні данні по залишкам запасів підприємства

Показник	Кількість одиниць, кг	Ціна за одиницю, грн	Вартість, грн
1	2	3	4
Залишок болтів на 1.01.2024	200	150,00	30000,00
Придбано 05.01.2024	300	160,50	48150,00
15.01.2024	500	160,30	80150,00
29.01.2024	200	160,80	32160,00
Всього придбано	1000		
Всього болтів для списання	1200		
Списано 23.01.2024	500		
25.01.2024	200		
Всього списано	700		
Залишок на 01.02.2024	500		

На залізничному транспорті найпоширенішим методом є ФІФО. При методі списання ФІФО матимемо такі данні, які наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3- Розрахунок вартості вибуття запасів при методі ФІФО

Показник	Кількість одиниць, кг	Ціна за одиницю, грн.	Вартість, грн.
1	2	3	4
Залишок болтів на 1.01.2024	200	150,00	30000,00
Придбано 05.01.2024	300	160,50	48150,00
15.01.2024	500	160,30	80150,00
29.01.2024	200	160,80	32160,00
Всього придбано	1000		160460,00
Всього болтів для списання	1200		190460,00
Списано 23.01.2024	500		78150,00
25.01.2024	200		32060,00
Всього списано	700		110210,00
Залишок на 01.02.2024	500		80250,00

При методі списання за середньозваженою собівартістю матимемо такі данні, які наведено у таблиці 2.4.

Розрахунок середньозваженої собівартості : 160460,00 грн : 1200 шт. = 158,72.

Таблиця 2.4 - Розрахунок вартості вибуття запасів при методі списання за середньозваженою собівартістю

Показник	Кількість одиниць, кг	Ціна за одиницю, грн.	Вартість, грн.
1	2	3	4
Залишок болтів на 01.01.2022	200	150,00	30000,00
Придбано 05.01.2022	300	160,50	48150,00
15.01.2022	500	160,30	80150,00
29.01.2022	400	160,80	32160,00
Всього придбано	1000		160460,00
Всього болтів для списання	1200		74600,00
Списано за собівартістю	700	158,72	111101,67
Залишок на 01.02.2022	500	158,72	79358,33

Враховуючи, що один із принципів реформованого бухгалтерського обліку є принцип обачності, то запропоновані зміни в оцінці вартості запасів товарно-матеріальних цінностей, виходячи з самої оцінки їх вартості, з одного боку, мають запобігати завищенню оцінки активів і доходів підприємства, тобто у фінансовій звітності і балансі має бути відображено його дійсне фінансове становище. З іншого боку, враховуючи позицію забезпечення результативної управлінської діяльності, можна виділити три основні вимоги, яким повинна задовільняти бухгалтерська звітність, у свою чергу, бухгалтерська звітність повинна містити данні, необхідні для:

- прийняття обґрунтованих управлінських рішень;
- оцінка динаміки і перспектив зміни прибутку підприємства;
- оцінка наявних на підприємстві ресурсів, у тому числі і запасів, та змін, які відбуваються у них, і ефективності їх використання.

При впровадженні запропонованих прийомів в обліку оприбуткування придбаних запасів товарно-матеріальних цінностей, виходячи з їх реальної оцінки вартості, без врахування побічних витрат, пов'язаних з самим процесом придбання, і виборі ефективного методу оцінки вибуття цих запасів підприємство може отримати додатковий дохід і вивільнити обігові кошти.

Виробничі запаси, які зберігаються до моменту їх використання на складах утворюють запас, який необхідно нормувати. Норми запасів встановлюють по

кожному найменуванню, що є обов'язковою умовою системи управління запасами.

Розрахунок нормативу запасів товарно-матеріальних ресурсів здійснюється відповідно до «Методики розрахунку нормативу запасів матеріально-технічних ресурсів на залізничному транспорті», затвердженому наказом Укрзалізниці від 28.12.2001 року №738-Ц

2.3 Документальне оформлення руху виробничих запасів

Матеріали, сировина та паливні ресурси є одним з найважливіших ресурсів, мета якої є забезпечення потреб паливно-мастильними, матеріалами верхньої будови колій, обладнанням, запасними частинами, машинами, механізмами, автотранспортними засобами, природним газом та іншими матеріально-технічними ресурсами, тому й документальне оформлення надходження, наявності витрачання зазначених ресурсів є досить відповідальним процесом, який повинен забезпечити необхідну інформацію як для обліку так і для контролю та оперативного управління рухом матеріальних цінностей.

Для здійснення кожного з виробничих циклів, необхідно постійно поповнювати запаси. Це обумовлює масовість операцій з їх придбання і відпуску на експлуатацію. Оскільки кожна операція повинна бути документально оформлена і відображена в обліку, масовість таких операцій робить процес документування досить трудомістким.

Процес надходження та передачі матеріалів складається з наступних етапів:

1. Формування потреб на матеріально-технічне забезпечення.
2. Планування планів матеріально-технічного забезпечення на основі заявок (потреб) на постачання матеріалів, запчастин.
3. Формування плану закупівель товарно-матеріальних цінностей.
4. Формування тендерної документації, публікація в прозоро, визначення

дати і процедури торгів.

5. Тендер. Визначення переможця, укладання договору на постачання товарно-матеріальних цінностей (далі- ТМЦ) з переможцем тендеру, публікація інформації в прозоро.

6. Виконання договору, а саме: надання рознарядки на відвантаження продукції згідно договору поставки на адреси заявлені в рознарядці.

7. Відвантаження товарно-матеріальних цінностей згідно договору поставки та рознарядок.

Відвантаження товарно-матеріальних цінностей підтверджується первинною документацією, а саме: актами приймання-передачі, товарно-транспортними накладними, видатковими накладними, сертифікатами якості виробника продукції та іншими документами, які зазначені в договорі поставки.

При надходженні вантажу до кінцевого вантажоодержувача виписується наказ на оприбуткування ТМЦ або акт приймання ТМЦ та робиться така бухгалтерська проводка:

Дт 20 Кт 63101

Дт 644 Кт 63101

Передача товарно-матеріальних цінностей регіональним філіям та філіям оформлюється такими документами, як видаткова накладна, авізо (сповіщення) та робиться такий бухгалтерський запис:

Дт 6838 Кт 20

Дт 6838 Кт 6432

Дт 6838 Кт 2093 Витрати, пов'язані з закупівлею

Акцепт (оплата) сповіщення регіональними філіями або філіями відображається таким бухгалтерським записом:

Дт 68371 Кт 6838

Комплект документів, який відображає рух первинних документів від постачальника-переможця у тендері , а саме: рахунка на оплату, Наказа на оприбуткування матеріальних цінностей, Акту підтвердження прийому товару по кількості, видаткової накладної до передачі товарно-матеріальних цінностей

регіональним філіям а саме : вимоги на відвантаження, сповіщення про відвантаження і видаткової накладної.

Для обліку руху матеріалів застосовується типова облікова документація, що відповідає вимогам основних положень по обліку матеріалів і пристосована для автоматизованої обробки інформації. Кількість примірників документів, що виписуються і їх документообіг визначаються з урахуванням особливості організації матеріально-технічного забезпечення і системи обліку.

Матеріали від головного складу служби матеріально-технічного забезпечення і інших постачальників доставляє експедитор. Приймаючи вантажі експедитор особливу увагу приділяє стану тари, пломб, а у випадку їх ушкодження потребує перевірки і здавання вантажу. Якщо виявлено недостачу або порчу вантажу, складається акт на право пред'явлення претензій до постачальника.

В момент здавання експедитором матеріалів на склад, матеріально-відповідальна особа (комірник) перевіряє відповідність кількості, якості і асортименту матеріалів документам постачальника. Одні з них відображають кількість відправленого вантажу (накладні), інші – якість (сертифікати, паспорта і т.ін.). При відповідності показників документів фактичній наявності, товарознавець виписує прибутковий ордер (ф. № М-4) Акт підтвердження прийому товару по кількості.

У випадку централізованої доставки матеріалів автотранспортом, постачальник виписує товарно-транспортну накладну (типова форма № 1- ТН) в чотирьох екземплярах:

- споживачу – для оприбуткування матеріалів;
- постачальнику – для списання цінностей;
- для пред'явлення рахунку для оплати по взаєморозрахункам;
- для нарахування заробітної плати водіям автотранспорту (накопичуються у зв'язку з подорожніми листами (типова форма № 2).

Акт про приймання матеріалів (ф. № М-7) застосовується для оформлення матеріальних цінностей, що надійшли без платіжних документів і у випадку

розходжень (кількісних і якісних) с даними документів, що супроводжують. Акт складається комісією з обов'язковою участю представника постачальника або представника зацікавленої організації, комірника, товарознавця. Склад комісії призначається керівником відділу. Складається акт у двох примірниках: перший – передається в бухгалтерію відділу, як підстава для бухгалтерських записів на рахунках і розрахунку сум недостач або надлишків; другий – в оперативний відділ для пред'явлення заперечень постачальнику або повідомлення платіжної вимоги на надлишки. Наявність акта виключає виписування прибуткового ордеру.

Прибуткові документи складаються у день надходження матеріалів. Прибуткові ордери, накладні та акти містять загальні реквізити: найменування постачальника, найменування матеріалів, їх кількість, ціну, суму, підписи осіб, що прийняли і здали матеріали.

Окремо зберігаються на складі матеріали, прийняті на відповідальне зберігання.

Видаткові документів відображають відпуск матеріалів на виробничі потреби, господарські потреби (утримання зданій, ремонтні роботи), реалізацію підприємствам регіону або на сторону матеріалів. До них відносяться: лімітно-забірна карта (ф. №-8), вимоги, накладні. Якщо лімітно-забірна використовується при постійному, систематичному відпуску матеріалів, то для оформлення одноразового їх відпуску на господарські і інші потреби застосовується вимога (ф. № М-25).

Основні вимоги до обліку, контролю, аналізу товарно-матеріальних цінностей, та документообігу по операціям з ними:

- оперативність та бухгалтерська достовірність кількісного обліку на складі з допомогою карток складського обліку, які ведуться матеріально-відповідальними особами;
- систематичний контроль робітників бухгалтерії безпосередньо на складі за правильним і своєчасним документуванням операцій по руху матеріалів і веденням складського обліку матеріалів; представлення бухгалтерам права
- перевірки відповідності фактичних залишків матеріалів в натурі даним

поточного складського обліку;

- ведення бухгалтерією обліку руху матеріалів тільки в грошовому вираженні за обліковими цінами за фактичній собівартості в розрізі груп матеріалів, номенклатурних номерів і місць їх зберігання;

- систематичне підтвердження (взаємо-звірка) даних складського і бухгалтерського обліку шляхом співставлення залишків матеріалів по даним складського (кількісного) обліку, оцінених за прийнятими обліковими цінами.

На підставі акцептованого авізо проводяться розрахунки.

При отриманні продукції, що не відповідає якості, комплектності, асортименту, кількості, передбаченими умовами договору, згідно з «Порядком розрахунків за поставлені ТМЦ між залізницями та обліку ведення претензійно-позовної роботи», затвердженим наказом Укрзалізниці від 30.04.04р. №329-ЦЗ, виробничо-технологічний підрозділ-вантажоодержувач повинен забезпечити відповідне складання повного пакету документів, визначених ст. 6 ГПК України, п.25 Інструкцій № П-6, П-7, наказом Укрзалізниці від 17.07.03 р. № 180 -Ц і передати їх для оформлення претензії.

Для участі у прийманні продукції та складанні актів відповідно до Інструкцій П-6, П-7 обов'язковим є виклик представника та постачальника в добовий термін, що необхідно визначити в договорах з постачальниками і залізницями. Про прийняте рішення ставиться позначка у акті приймання продукції.

До врегулювання спірного питання виробничо-технологічний підрозділ - вантажоодержувач таку продукцію приймає на відповідальне зберігання і обліковує її на позабалансовому рахунку 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні».

Інші підрозділи «Укрзалізниці», як вантажоодержувачі акцептують авізо на суму фактично отриманих ТМЦ, які відповідають специфікації до договору поставки, за виключенням неякісної продукції, нестач або бракованої продукції згідно складених рекламаций. У разі, коли до претензії не додано всі документи, необхідні для її розгляду або неякісного складання акту (рекламації) в 10-денний

термін з дня отримання повертає претензію залізниці з конкретним зазначенням недоліків складеного акту (рекламації), в 10-денний термін з моменту отримання претензії направляє від свого імені претензію постачальнику.

При неотриманні відповіді на протязі одного місяця, згідно з п.8, ст.269 Господарського кодексу України залізниця подає позов до Господарського суду до підприємства та виробника продукції.

Випадки вияву прихованих дефектів продукції, порушення роботи обладнання протягом гарантійного терміну повинні бути обумовлені в договорах поставки з конкретним зазначенням відшкодування вартості ремонту, сплати штрафних санкцій.

В разі, коли рішення Господарського суду прийнято не на користь залізниці, то передається їй дебіторську заборгованість за претензією, а залізниця відносить таку суму на збитки, визначає винних осіб для відшкодування завданих збитків.

В бухгалтерському обліку ця господарська операція відображається за дебетом субрахунку 944 «Сумнівні та безнадійні борги» та кредитом субрахунку 682 «Внутрішні розрахунки».

Для ведення складського обліку виробничих запасів використовуються типові форми первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів. Для одержання матеріалів від постачальників уповноваженій особі видається довіреність.

Між матеріально-відповідальними особами та керівництвом укладаються письмові угоди про матеріальну відповідальність згідно з положенням.

Аналітичний облік запасів здійснюється відповідно до Класифікатора матеріально-технічних ресурсів.

Кількісний облік матеріальних цінностей ведеться в коморах відділу, на картках складського обліку матеріалів форми № М-17 «Картка складського обліку матеріалів». На кожний номенклатурний номер матеріалів відкривається окрема картка, яка заповнюється на підставі первинних прибутково-витратних документів в день здійснення операції. На титульній частині картки вказуються:

номер склада, найменування матеріалів, номенклатурний номер, марка, сорт, розмір, одиниця виміру, ціна та норматив запасу. Наявність в картках складського обліку нормативу запасів дає можливість комірнику систематично контролювати стан фактичних запасів, їх відповідність встановленим нормативам і приймати необхідні заходи до поповнення чи скорочення запасів. В картках також відмічаються місця зберігання матеріалів на стелажах та в інших місцях. До місць зберігання матеріальних цінностей прикріплюється «Матеріальний ярлик» форми № М-16. На початку року на матеріали відкриваються нові картки, в які переносяться перевірені залишки матеріалів за даними карток минулого року. В подальшому (протягом року) нові картонки відкриваються по мірі надходження тих видів матеріалів, яких не було в залишку на початку року. На матеріали, які не мали руху на протязі року, при перенесенні залишків вказується дата їх надходження. Щоденно в картках складського обліку записуються всі операції по надходженню і витратах матеріалів. Підставою для записів являються оформлені установленим порядком первинні документи. Після кожного запису в картці визначається і записується залишок матеріалу. Сортіві картки групуються в картотеці за порядком облікових розділів, а в середині розділів - за порядком номенклатурних номерів. По закінченні року, після відкриття нових карток на матеріали, старі картки вилучаються із картотеки. При цьому підраховується їх загальна кількість, потім картки брошуруються і здаються на зберігання.

По лімітно-забірним карткам відпускають такі матеріали, які споживаються систематично, із дня в день. Використовуються лімітно-забірні картки форм № М-8 і М-9, М-28 і М-28а. Лімітно-забірні картки виписуються в двох екземплярах на кожний об'єкт терміном на один місяць. Один екземпляр передається цеху другий - коморі. Понадлімітний відпуск матеріалів і заміна одних видів матеріалів іншими допускається тільки з дозволу начальника відділу, або осіб, на це уповноважених. У цьому випадку для обліку матеріалів використовується «Акт-вимога на заміну (додатковий відпуск) матеріалів» форми № М-10, які одночасно являється підставою для їх списання. Ця форма також використовується для заміни одних матеріалів іншими. По закінченні місяця або

по використанню ліміту комірник закриває лімітно-забірні картки і підсумки по кожному номенклатурному номеру) записує, як витрата в картки складського обліку матеріалів форми № М-12 «Картка складського обліку матеріалів».

Документом, який відображає рух матеріалів та їх залишки на складі, являється відомість залишків ТМЦ, яка щотижнево оновлюється, згідно нових надходжень або вибуття ТМЦ та акумулює в собі оперативну інформацію для служби МТЗ. На Укрзалізниці розроблено та затверджено норматив технологічного незнижувального запасу товарно-матеріальних цінностей в розрізі господарств.

В підрозділах для контролю за дотриманням нормативу запасу, для контролю залишків запасу, що залишаються без руху, складається довідка форми № М-18 « Сигнальна довідка про відхилення фактичного залишку матеріалів від установлених норм запасу».

У зв'язку з підготовкою підприємств залізничного транспорту України до проведення договірної компанії по укладанню господарських договорів згідно з встановленими наказами Укрзалізниці порядком, для посилення відповідальності підприємств за виконання договірних умов. Забезпечити укладання господарських договорів на конкурентних засадах переважно з підприємством виробником при умові підтвердженні їх повноважень. Забезпечити постійний контроль за укладанням господарських договорів на поставку товарно-матеріальних цінностей та надання послуг чи виконання робіт.

2.4 Синтетичний облік руху запасів

Будь-яка система побудови обліку матеріальних цінностей передбачає такі розрізи, які обумовлені факторами контролю і управління виробничими запасами. Для управління запасами необхідна інформація про наявність і рух конкретних найменувань матеріальних запасів по їх розмірам і т.п., що є умовою виявлення

резервів нормалізації запасів.

Значна частина виробничих запасів враховується на субрахунку 201 «Сировина й матеріали». До цього субрахунку відкриті рахунки третього порядку, які використовуються деякі з них наведені нижче :

- 2010 «Сировина й матеріали»;
- 2011 «Матеріали верхньої будови колії»;
- 2012 «Покілометровий запас рейок»;
- 2013 «Старопридатні матеріали верхньої будови колії»;
- 2014 «Формений одяг»;
- 2015 «Мастильні матеріали»;
- 2016 «Технологічний незнижувальний запас сировини й матеріалів»
- та четвертого порядку:
- 20121 «Технологічний незнижувальний покілометровий запас рейок»;
- 20140 «Формений одяг»;
- 20141 «Знаки розрізнення до форменого одягу»;
- 20160 «Технологічний незнижувальний запас сировини й матеріалів

колійного господарства».

На субрахунку 2010 «Сировина й матеріали» відображається наявність і рух сировини та основних і допоміжних матеріалів, які необхідні для організації роботи «ЦЗВ» . До таких матеріалів відносяться метал та металовироби, ліс, лаки, фарби та інші.

На субрахунку 2012 «Покілометровий запас рейок» ведеться облік рейок, які знаходяться у покілометровому запасі дистанції колії.

В таблиці 2.5 надано бухгалтерськи проводки з надходження виробничих запасів.

На субрахунку 20150 «Мастильні матеріали» в бухгалтерському обліку відображається облік мастильних матеріалів.

Таблиця 2.5 – Бухгалтерський облік з надходження виробничих запасів

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків				Сума, тис. грн.
	Дебет		Кредит		
	Субрахунок	Аналітичний облік	Субрахунок	Аналітичний облік	
1	2	3	4	5	6
Одержані виробничі запаси від постачальників	2010, 2011, 2015, 20301, 20303, 20320, 20332, 204, 20510, 206, 2070, 20700, 20920, 9220, 20923, 2093, 2095, 2096, 2210, 2220, 2230, 224	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	63101	За кожним кредитором згідно наказу на оприбуткування ТМЦ або акт приймання-передачі ТМЦ	7116845
Відображення суми ПДВ	644		63101	За кожним кредитором	1334276
Матеріали в дорозі	2095	-	63101	За кожним кредитором	88230
Матеріали до вияснення	2096	-	68300	За кредитором	23
Одержані виробничі запаси по авансовому звіту	2010, 2070, 208, 2092, 22	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	3721	За підзвітними особами	19
Відображення суми ПДВ	6444		3721	За підзвітними особами	3,8
Відображення одержаних виробничих запасів: - в результаті оприбуткування лишків при інвентаризації - в результаті ліквідації основних засобів	2010, 2011, 2014, 2015, 2070, 2071, 2078, 2091, 2092, 22	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	719		0,8
	2078, 2091, 2092	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	7461		0,6
Безоплатно одержані виробничі запаси	2010, 2014, 2015, 202, 203, 2070, 2092, 2093, 22	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	718		-

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6
Одержано виробничих запасів від служби матеріально-технічного забезпечення та інших підрозділів залізниці	2010, 2011, 2014, 20140, 20141, 2015, 202, 203, 204, 205, 2070, 2092, 2093, 22	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	68301,68561, 68300	За виробничо-технологічним і підрозділами та галузевою службою	3949,1
Транспортно-заготівельні витрати	2093	За видами запасів	23720		31278,4

Мастильні матеріали застосовуються при роботі стрілочних переводів, машин і механізмів з метою зниження втрати потужності на тертя, відведення тепла, захисту вузлів тертя від корозії.

Місця зберігання мастильних матеріалів повинні бути забезпечені необхідним протипожежним інвентарем, медичною аптечкою, мати відповідне освітлення.

Надходження мастильних матеріалів на рахунках бухгалтерського обліку відображається за дебетом субрахунку 20150 «Мастильні матеріали» в кореспонденції з кредитом субрахунку 63101 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками» у разі придбання безпосередньо у постачальника або кредитом субрахунку 68300 в кореспонденції з дебетом 2096 «Матеріали до в'яснення» у разі централізованого постачання.

Витрати мастильних матеріалів відображаються за дебетом субрахунків обліку витрат за відповідними статтями Номенклатури витрат в кореспонденції з кредитом рахунку 20 «Сировина і матеріали».

В процесі збереження і підготовки до використання окремі види запасів втрачають свою корисність, або їх чиста вартість реалізації може змінюватися. Тоді вони підлягають переоцінці.

В таблиці 2.6 представлено бухгалтерські проводки з передачі виробничих запасів.

Таблиця 2.6 - Бухгалтерський облік з передачі виробничих запасів

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків				Сума, тис. грн.
	Дебет		Кредит		
	Субра- хунок	Аналітичний облік	Субрахунок	Аналітичний облік	
1	2	3	4	5	6
Передано безоплатно запаси	9499	За статтями номенклатур и витрат	2010, 2011, 2015, 20301, 20303, 20320, 20332, 204, 20510, 206, 2070, 20700, 20920, 9220, 20923, 2093, 2095, 2096, 2210, 2220, 2230, 224	За видами запасів та матеріально-відповідальним и особами	3,6
Нараховано податкові зобов'язання з ПДВ, виходячи зі звичайної ціни (припускаємо, що вона дорівнює балансовій вартості переданих запасів)	9499		6411		0,7
Відображено уцінку запасів шляхом віднесення суми уцінки на витрати	946		2010, 2011, 2015, 20301, 20303, 20320, 20332, 204, 20510, 206, 2070, 20700, 20920, 9220, 20923, 2093, 2095, 2096, 2210, 2220, 2230, 224	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	
Або: Відображено методом сторно дооцінку раніше уцінених запасів	946		2010, 2011, 2015, 20301, 20303, 20320, 20332, 204, 20510, 206, 2070, 20700, 20920, 9220, 20923, 2093, 2095, 2096, 2210, 2220, 2230, 224	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	-

В таблиці 2.7 представлена кореспонденція рахунків з обліку використання виробничих запасів.

Облік наявності та руху палива, що придбавається чи заготовляється для технологічних потреб виробництва, експлуатації транспортних засобів, а також для вироблення енергії та опалення будівель ведеться на субрахунку 203 «Паливо». На цьому субрахунку також обліковуються оплачені талони на нафтопродукти і газ.

Таблиця 2.7 - Бухгалтерський облік з використання запасів

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків				Сума, тис. грн.
	Дебет		Кредит		
	Субрахунок	Аналітичний облік	Субрахунок	Аналітичний облік	
1	2	3	4	5	6
Відпущені зі складу виробничі запаси і малоцінні та швидкозношувані предмети для власних потреб господарства матеріально-технічного забезпечення	2335	За відповідними статтями Номенклатури витрат	63101 6432	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	41,6
Відпущені зі складу виробничі запаси і малоцінні та швидкозношувані предмети для матеріально-технічного забезпечення інших філій	23720		2010, 20150, 20301, 20303, 20320, 204, 20510, 2070, 20700, 20923,2093 2230	За кожною філією	
Сформовано резерв знецінення сировини і матеріалів	2910	—«-	9499	За видами запасів	
Сформовано резерв знецінення палива	2912	—«-	9499	За видами запасів	
Сформовано резерв знецінення будівельних матеріалів	2914	—«-	9499	За видами запасів	
Сформовано резерв знецінення запасних частин	2914	—«-	9499	За видами запасів	
Сформовано резерв знецінення інших матеріалів	2914	—«-	9499	За видами запасів	
Реалізація виробничих запасів — дохід від реалізації; — собівартість реалізованих запасів; — відображення суми ПДВ; — надійшла оплата за відвантажені виробничі запаси	3776 9430 7120 311	За кожним дебітором	7120 20 6411 3776	—«- —«- —«- За кожним дебітором	7,2 4,6 1,2 7,2

Витрата палива на виробничі потреби підрозділу оформлюється лімітно-забірними картками у межах встановлених норм, вимогами, товарно-транспортними накладними.

Відпуск водіям пального, мастильних і обтиральних матеріалів для

заправлення автомобілів проводиться по відомості форми № 38 НП «Відомість обліку видачі нафтопродуктів».

У цю відомість записується кількість виданого пального, мастильних і обтиральних матеріалів на кожний автомобіль чи машину. Одночасно кількість відпущеного пального для вантажного автомобіля записується до подорожнього листа форми № 2 «Подорожній лист вантажного автомобіля», а для службового легкового автомобіля - до подорожнього листа форми № 3 «Подорожній лист службового легкового автомобіля». При наявності невеликої кількості автомобілів відомість може відкриватися на декілька днів по мірі використання бланка. Відомість форми № 38 НП являється підставою для списання на витрати виданих матеріальних цінностей, а також для віднесення під звіт водіям автомобілів матеріальних цінностей.

Облік придбаних чи виготовлених запасних частин, деталей, вузлів, агрегатів, які використовуються для проведення ремонтів, заміни зношених частин машин, обладнання, транспортних засобів, інструменту, а також автомобільних шин у запасі та обороті здійснюється на субрахунку 207 «Запасні частини». Автомобільні шини, що є на колесах та в запасі при автомобілі, які враховані у ціні автомобіля та включені в його інвентарну вартість, обліковуються у складі основних засобів.

За дебетом субрахунку 207 «Запасні частини» відображається надходження, за кредитом - використання, реалізація та інше вибуття запасних частин. На субрахунку 2070 «Запасні частини» обліковуються запасні частини, призначені для використання в процесі виробництва. На цьому ж субрахунку обліковуються автошини. Зняті з автомобіля шини, які підлягають здачі в утиль, оприбутковуються в коморі на підставі накладної, до якої додається картка обліку роботи шини.

Автошини оцінюються в обліку таким чином:

- нові за ціною придбання; шини, що були у використанні, але придатні для подальшого використання - за залишковою вартістю (за вирахуванням зносу);
- непридатні шини - за цінами утильної резини (організацій вторсировини

або шиноремонтних заводів).

Вартість автошин, встановлених на автомобілі взамін зношених, а також вартість ремонту відноситься на витрати.

На субрахунку 2076 «Незнижувальний запас запасних частин» обліковуються запасні частини, які перебувають у незнижувальному запасі.

Порядок обліку та зберігання технологічного незнижувального запасу викладено в Методичних рекомендаціях .

На субрахунку 2078 «Старопридатні запасні частини» обліковуються старопридатні запасні частини.

2.5 Автоматизація обліку і контролю запасів за допомогою АСБО «Фобос»

Модуль «Централізоване Фінансування» АСБО «Фобос» (надалі модуль) призначений для контролю фінансування господарських потреб структурних підрозділів АТ Укрзалізниці (надалі підрозділи). Контроль здійснюється шляхом формування реєстрів (надалі реєстри), оперативного плану та реєстрацією заявок на фінансування (надалі заявки) та звірка їх з проведеними банківськими операціями. Оперативний план формується на рівні філії, на підставі даних з реєстрів відповідного місяця. Заявки створюються та можуть коригуватися на рівні підрозділу. В переважній більшості підрозділи підпорядковані службам та мають доступ до формування зведених даних по затвердженим заявкам. Крім цього є підрозділи підпорядкування філії або Укрзалізниці. Підрозділи підпорядкування Укрзалізниці мають доступ до формування оперативного плану.

В загальному випадку, заявка, після створення, повинна пройти затвердження на рівнях служби, філії, та Казначейства. Для проходження кожного рівня контролю заявка повинна бути прийнята на ньому, при необхідності відкоригована, її сума, підтверджена та передана на вищий рівень.

У випадках підрозділів підпорядкування філії або Укрзалізниці заявки

відразу передаються на рівень, якому вони підпорядковані.

Після проходження всіх рівнів контролю, на рівні Казначейства, формуються дані для передачі у Корпоративну Систему Клієнт-Банк (надалі КСКБ). Засобами КСКБ формуються платіжні доручення підрозділів, які подавали заявки. Кожен з таких підрозділів, через власну Систему Клієнт-Банк (надалі СКБ) переглядає та ще раз підтверджує виконання платіжного доручення банком. Після проведення платежу банком, підрозділ отримує повідомлення про це у виписці. Отримавши виписку через задачу Кошти (Банк) підрозділ запускає функцію звірки заявок з реально проведеними платежами. У результаті цього, при успішній звірці всіх необхідних показників, у кожному заявці заноситься відмітка про її виконання та сума, на яку вона була затверджена. Саме сума, яка була проведена банком буде брати участь у формуванні загальної суми виконання по даному підрозділу та даній статті фінансування на протязі місяця.

Таким чином, маючи дані реєстрів, значення оперативного плану та суму виконання, на кожному з контролюючих рівнів можна приймати рішення про затвердження чи відхилення нових заявок. Реєстри та Заявки на централізоване фінансування, (надалі заявки, якщо явно не вказано реєстри), зберігаються на єдиному сервері. Це полегшує обробку інформації та дає можливість оперативно відслідковувати проходження підтверджень їх по всім рівням: підприємство, служба, НФ, ЦФК. Для кожного рівня структури доступні для перегляду та/або редагування відповідні дані. Різниця між заповненням реєстрів та заявок полягає у тому, що:

- реєстри формуються станом на перше число кожного місяця та мають колонки для вводу суми підтвердження плану і суми його корегування. Ці колонки розміщені після колонок сум, що зазначаються на всіх рівнях структури залізничного транспорту. Суми плану та його корегування доступні для редагування лише уповноваженим для цього департаментам;

- заявки формуються станом на будь-яке число місяця та мають колонки, що відображають суму виконання та плану. Ці колонки розміщені після колонок сум, що зазначаються на всіх рівнях структури УЗ. Сума виконання складається з

суми всіх заявок з початку місяця, а сума плану формується на підставі даних реєстрів.

- у головному меню вікна формування реєстрів після кнопки створення нового реєстру міститься кнопка створення заявки на підставі даних поточного реєстру.

Функції кнопок головного меню управління даними у вищеописаних вікнах видаються у підказках, при наведенні вказівника миші на них.

Для інформування користувача про рівень, на якому вводяться та/або редагуються, заявки відповідні колонки виділяються світло-рожевим кольором для реєстрів та світло-зеленим кольором для заявок. Стрічки заявок мають чорний шрифт, сумарні стрічки - синій. Сумарні дані формуються за наступним порядком: сума по підприємству, сума по службі, сума по філії, за якими слідують суми по кожному розряду номеру статті фінансування, та загальна сума по всім наданим заявкам. Справа від переліку заявок розміщено стовпець з даними заявки, на якій в даний момент знаходиться вказівник.

У верхній частині віна розмішені кнопки управління заявками. Функції кнопок виводяться у підказках, при наведенні на них вказівника миші. Після кнопок розміщена інформація про період завантажених реєстрів, номер його додатку або заявок. В правому верхньому куті вікна розміщена робоча дата - дата, якою, по замовчуванням, створюються заявки. Значення робочої дати не може виходити за межі періоду.

Заявки створюються та редагуються лише на рівні підприємства. У них вказуються наступні реквізити:

- 1 стаття фінансування;
- 2 сума заявки;
- 3 банківські реквізити підприємства заявника (ЄДРПОУ, назва, назва банку, поточний рахунок);
- 4 банківські реквізити отримувача коштів (ЄДРПОУ, назва, назва банку, поточний рахунок);
- 5 зміст операції (призначення платежу).

Наступним пунктом є функція отримання залишку. Залишки для реєстрів та заявок визначаються в межах місяця, але мають відмінності розрахунку. Залишок для реєстрів це різниця між сумою оперативного плану та сумою реєстрів по відповідній статті. Для заявок це різниця між сумою реєстрів та сумою заявок по відповідному клієнту та статті. Після формування та підтвердження всіх заявок на рівні підприємства їх необхідно передати на рівень служби. На рівнях служби, НФ, ЦФ Казначейства заявки можуть бути лише підтверджені або змінені їх суми.

Заявки доступні для перегляду на рівнях, у підпорядкування яких вони входять. Наприклад:

- підприємство має доступ лише до власних заявок,
- служба до всіх заявок підприємств, які в неї входять,
- НФ – до всіх заявок служб, які в неї входять,
- ЦФ – до всіх заявок.

Незважаючи на це, заявки можуть бути підтверджені або відкориговані по сумі, лише при наявності їх на відповідному рівні. Для цього існує функція встановлення ознак прийому з нижнього рівня та передачі на верхній. Функція викликається по кнопці зі стрілочками вгору та вниз у головному меню вікна. Наприклад:

- при створенні заявки на рівні підприємства встановлюється ознака прийому її на поточному підприємстві. Після вводу всіх заявок за допомогою меню відбувається передача всіх заявок на рівень служби, для цього встановлюється відповідна ознака

- для початку обробки заявок на рівні служби їх необхідно прийняти та після завершення обробки передати на рівень НФ.

- такий порядок проходження необхідно виконувати на всіх рівнях.

Прийом з нижнього рівня доступний при умові наявності ознаки передачі з нижнього рівня, а передача на верхній рівень доступна лише після прийому з нижнього рівня. Разом з тим існують функції відкликання з верхнього рівня та повернення на нижній рівень. Відкликання з верхнього рівня доступне лише для

заявок, які ще не були прийняті на верхньому рівні. Повернення на нижній рівень доступне лише для заявок, які ще не були передані на верхній рівень.

У вікні перегляду відображаються колонки з сумою заявки, сумою виконання за місяць та сумою плану на місяць. Якщо сума суми заявки та суми виконання перевищують суму плану вони відзначаються червоним кольором. Оскільки план фінансування формується на рівні філій, то вказана індикація відбувається лише на рівнях філій та Казначейства.

Можливі позаштатні ситуації.

- при інтенсивному навантаженні серверу можлива видача повідомлень про помилки збереження даних – повторити спробу через деякий час. При частих виникненнях вказаної ситуації звернутися до інженерів супроводу або до розробників.

- не відображаються очікувані дані – перевірити налаштування їх відбору, повторно ознайомитись з керівництвом користувача, звернутися до інженерів супроводу.

- дані, що відображені не доступні для редагування - перевірити стан даних (перебування їх на рівні, доступному поточному користувачеві), повторно ознайомитись з керівництвом користувача, звернутися до інженерів супроводу.

Модуль «Централізоване Фінансування» реалізовано, як складову частину АСБО «Фобос» з використанням НДІ структурних підрозділів та загальносистемних класифікаторів.

Апаратні ресурси повинні відповідати вимогам, поставленим для використання АСБО «Фобос».

Перед впровадженням необхідно підготувати нормативно-довідкову інформацію опису модуля та налаштувати сервер застосувань інформаційного забезпечення.

2.6 Узагальнення інформації про рух запасів у фінансовій звітності

Інформація про операції із запасами узагальнюється та відображається у відповідних звітах. Основними джерелами даних є бухгалтерські реєстри та документи первинного обліку. Узагальнені дані дозволяють отримати повну картину руху запасів та оцінити їх вплив на фінансовий стан підприємства. Результати такого узагальнення використовуються при складанні фінансової звітності та внутрішніх аналітичних матеріалів.

Фінансова звітність - бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства.

Фінансова звітність містить статті, склад і зміст яких визначається чинними нормативними документами. Стаття наводиться у фінансовій звітності, якщо відповідає таким критеріям: існує ймовірність надходження або вибуття майбутніх економічних вигод, пов'язаних з цією статтею; оцінка статті може бути достовірно визначена. Усі вимоги до основних форм фінансових звітів прописані в Національному Положенні (Стандарті) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності» прописані всі вимоги до складання основних форм фінансової звітності, а самі форми наводяться у його додатках.

Додаток 1 до НП(С)БО містить наступні форми:

- Баланс (Звіт про фінансовий стан);
- Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи);
- Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом);
- Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом);
- Звіт про власний капітал (Звіт про зміни у власному капіталі);
- Примітки до фінансової звітності.

Додаток 2 до НП(С)БО 1 - містить аналогічні форми для консолідованої

фінансової звітності.

У Звіті про фінансовий стан стаття «Запаси» відображає загальну вартість активів, які визнаються запасами згідно з НП(С)БО 9 (зі змінами), зокрема, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. У разі відповідності ознакам суттєвості може бути окремо наведена у додаткових статтях інформація про вартість виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції та товарів. До підсумку балансу включається загальна вартість запасів, інформація про вартість окремих складових запасів наводиться у додаткових статтях в межах загальної суми. У додатковій статті «Виробничі запаси» відображається вартість запасів малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу.

Метою складання Звіту про сукупні доходи є надання користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки та сукупний дохід підприємства за звітний період.

У статті «Інші операційні витрати» відображаються собівартість реалізованих виробничих запасів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; відрахування на створення резерву сумнівних боргів і суми списаної безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до НП(С)БО № 10; втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні (фінансові) санкції; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, а також усі інші витрати, що виникають в процесі операційної діяльності підприємства (крім витрат, що включаються до собівартості продукції (товарів, робіт, послуг).

До цієї статті можуть наводитись додаткові статті: «Витрати від зміни

вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю», в якій відображаються витрати від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів та інших), які оцінюються за справедливою вартістю; «Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції», в якій відображаються витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності. До розрахунків приймається загальна сума інших операційних витрат.

Таким чином, у НП(С)БО визначено мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Норми даного нормативного документу застосовуються до фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності юридичних осіб усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством. Узагальнена інформація про величину виробничих запасів знайшла відображення у Звіті про фінансовий стан підприємства .

Більш детальніша інформація про виробничі запаси наведена в Примітках до фінансової звітності , а саме наводиться інформація про: методи оцінки запасів; балансову (облікову) вартість запасів у розрізі окремих класифікаційних груп; балансову (облікову) вартість запасів у розрізі окремих класифікаційних груп; балансову (облікову) вартість запасів, які відображені за чистою вартістю реалізації; балансову (облікову) вартість запасів, переданих у переробку, на комісію, в заставу; суму збільшення чистої вартості реалізації, за якою проведена оцінка запасів відповідно до п. 28 НП(С)БО 9.

Якщо для оцінки запасів використовується метод ФІФО, то в Примітках наводиться різниця між вартістю запасів, відображеною на дату балансу в обліку і звітності, і найменшою з вартості, обчисленою із застосуванням методу середньозваженої собівартості, ФІФО, чистої вартості реалізації.

Для надання зацікавленим особам більш детальної інформації про наявність виробничих запасів та операції з ними за звітний період запропоновано комплекс оперативних, тактичних та стратегічних звітів щодо запасів

підприємства, що спрямовано на підвищення рівня інформаційного забезпечення системи управління підприємствами з метою прийняття ефективних рішень.

А саме:

- звітність про стан виробничих запасів на останній день календарного року;
- звіт про обсяги передачі ТМЦ іншим філіям за календарний рік
- оборотна відомість відомість по товарно-матеріальним цінностям за матеріально-відповідальними особами.

Висновки до другого розділу:

Організація бухгалтерського обліку матеріальних цінностей у Службі локомотивного господарства ґрунтується на комплексі законодавчих та нормативних документів, що забезпечують достовірність та контроль за рухом запасів. Серед основних джерел слід відзначити Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Податковий кодекс України, Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», а також нормативні накази щодо затвердження типових первинних облікових документів. Цей комплекс документів визначає порядок формування облікової інформації, методи оцінки запасів та вимоги до відображення їх у фінансовій звітності, що є основою для забезпечення прозорості та аналітичної достовірності обліку.

Згідно з НП(С)БО 9 «Запаси», запаси визнаються активами, якщо існує ймовірність отримання економічних вигід у майбутньому та можлива достовірна оцінка їх вартості. Запаси можуть утримуватися з метою подальшого продажу, бути задіяними у виробничому процесі для створення продукції, або споживатися під час надання послуг та управлінської діяльності. Таке визначення дозволяє чітко розмежовувати матеріальні цінності, що впливають на фінансовий стан підприємства, і забезпечує їх коректне відображення у звітності.

Для цілей бухгалтерського обліку у Службі локомотивного господарства виділяють різні категорії матеріальних цінностей: сировину, основні та допоміжні

матеріали, комплектуючі вироби та інші ресурси, необхідні для виконання робіт, надання послуг, обслуговування та інших потреб. Одиницею обліку запасів є конкретне найменування або однорідна група, що забезпечує деталізовану інформацію про рух матеріалів. Такий підхід дозволяє своєчасно виявляти резерви регулювання нормативу запасів, контролювати їх наявність та оптимізувати використання виробничих ресурсів.

Виробничі запаси відображаються на рахунку 20 «Виробничі запаси» з відкриттям субрахунків третього порядку для деталізації за їх видами. Для оцінки запасів застосовуються методи середньозваженої собівартості, ФІФО та чистої вартості реалізації.

Використання автоматизованої системи обліку Фобос забезпечує ведення регістрів обліку в електронній формі, підвищує оперативність формування даних, скорочує ризики помилок і полегшує аналітичну роботу. Узагальнені дані з облікових регістрів використовуються для складання фінансової звітності, внутрішніх аналітичних матеріалів та планування виробничих процесів. Автоматизація обліку сприяє своєчасному виявленню відхилень від норм і вжиттю управлінських заходів для їх коригування, що підвищує ефективність управління запасами.

Досліджено діюча систему бухгалтерського обліку матеріальних цінностей у Службі локомотивного господарства, що демонструє системність і послідовність дій у сфері контролю за запасами. Чітке визначення одиниць обліку, застосування різних методів оцінки та ведення обліку на субрахунках забезпечує комплексний підхід до контролю руху матеріалів. Узагальнена інформація про операції із запасами у фінансовій звітності є основою для прийняття управлінських рішень, планування виробничих процесів і оцінки фінансового стану підприємства.

Таким чином, організація бухгалтерського обліку матеріальних цінностей у Службі локомотивного господарства відповідає сучасним вимогам законодавства, сприяє підвищенню ефективності використання запасів і формує надійну інформаційну базу для управлінських та аналітичних цілей.

3 Оцінка запасів і вдосконалення контролю їх раціонального використання у службі локомотивного господарства

3.1 Завдання контролю за запасами, його джерела, методичні прийоми та результати

В структурних підрозділах залізничного транспорту у процесі виробництва використовується велика кількість матеріалів. Забезпечення збереження і раціональне їх використання є одним із вирішальних умов підвищення ефективності виробництва. У зв'язку з цим однією із важливих умов ревізії є перевірка використання матеріальних ресурсів, зменшення питомої ваги витрат матеріалів в загальній сумі виробничих витрат. Тому правильна організація контролю за витратами матеріалів має першочергове значення в процесі збереження і витрачання матеріальних цінностей. Завдання контролю і ревізії полягають в тому, щоб забезпечити перевірку :правильності і своєчасності оформлення операцій, пов'язаних з надходженням і використанням матеріалів;збереження матеріальних цінностей за місцями зберігання та на всіх стадіях їх руху; договірно-розрахункової системи матеріально-технічного постачання, правильності і своєчасності розрахунків з постачальниками; використання і дотримання встановлених норм витрачання матеріалів у процесі виробництва; стан аналітичного (складського і бухгалтерського) обліку матеріалів та правильності визначення їх собівартості; правильності встановлення номенклатурних цінників та обґрунтованості визначення собівартості .

Ревізію операцій із товарно-матеріальними цінностями потрібно розпочинати з їх інвентаризації та обстеження складського зберігання матеріалів. Для цього необхідно правильно визначити об'єкти інвентаризації товарно-матеріальних цінностей. Перевіряють правильність визначення вартості деяких видів матеріалів : чи не допускалося завищення вартості виконання робіт з капітального ремонту, внаслідок завищення в калькуляціях вартості матеріалів.

Основні стадії процесу обліку руху матеріальних цінностей наведено на рисунку 3.1. Схема показує потребу в наявності чіткого розподілу обов'язків, розрахунків з ними, оприбуткування матеріалів, їх зберігання тощо.

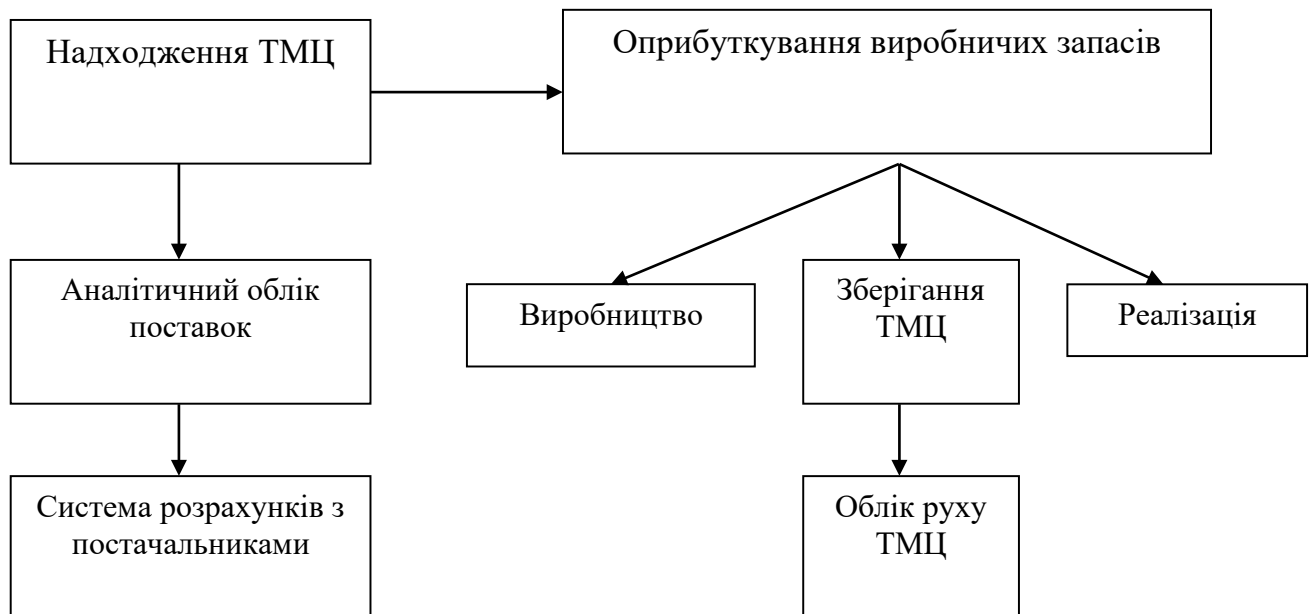

Рисунок 3.1 - Система руху матеріальних цінностей

Вірна та чітка організація отримання та витрачання матеріальних цінностей й достовірне відображення цих операцій в обліку допомагають виконанню постачальникам своїх основних функцій забезпеченню зберігання матеріальних ресурсів та безперебійного постачання ними виробничих процесів. Кількісне та якісне збереження матеріальних ресурсів на складах забезпечує також правильною організацією їх збереження. Перевірка стану складського облікує частиною ревізії усього матеріального обліку на складах. При перевірці операцій по надходженню матеріальних цінностей встановлюють:

- повноту поставок по кількості, якості та комплектності і їх документальне оформлення;
- своєчасність та повноту оприбуткування матеріальних цінностей , які надійшли в облікових регістрах складу та бухгалтерії;
- обґрунтованість та своєчасність виставлення зауважень до постачальників і транспортних організацій з питань повноти та якості поставок, втрати вантажу в

дорозі, недотримання терміну поставок тощо.

Відпуск матеріальних цінностей зі складів в експлуатацію є по суті лише їх переміщення з послідовним використанням у виробничому процесі. Таке переміщення і наступні розрахунки з користувачами матеріальних цінностей і обумовлюють задачі перевірки операцій по витрачання, які містять наступне:

- встановлення законності і обґрунтованості видання;
- своєчасність та повнота оформлення документів з послідуєчим відображенням в облікових регістрах складу;
- відповідність фактичного об'єму видання установленому плану по підприємству і найменуванням матеріальних цінностей;
- вірність використання відпускних цін.

Особової уваги потребують документи, які відображають операції з відпуску матеріальних цінностей в порядку реалізації їх іншим підрозділам, так званий відпуск на сторону.

Перевірка забезпечення збереження, та раціональне використання матеріальних цінностей - одна з основних задач, які ревізії так і внутрішнього аудиту. Основною метою ревізії є: збереження матеріальних цінностей на всіх етапах руху; раціональне використання матеріальних ресурсів.

Приведемо приклад кореспонденції бухгалтерських рахунків при регулюванні інвентаризаційних розбіжностей по виробничих запасах в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Бухгалтерські проводки при регулюванні інвентаризаційних розбіжностей по виробничих запасах

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків				Сума, тис. грн.
	Дебет		Кредит		
	Субрахунок	Аналітичний облік	Субрахунок	Аналітичний облік	
1	2	3	4	5	6
Відображено суму нестачі товарно-матеріальних цінностей за балансовою вартістю	947		2010, 2011, 2014, 203, 204, 205, 22, 2070, 2078, 2091	За видами запасів та матеріально-відповідальними особами	300,00

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6
Віднесено на витрати ПДВ на суму товарно-матеріальних цінностей, яких не вистачає	9499		6411		60,000
Відображено суму нестачі на позабалансовому рахунку до виявлення винної особи	072	За кожним випадком	-		300,00
Відображено виникнення дебіторської заборгованості та доходу після встановлення винної особи на загальну суму належна до відшкодування шкоди	375	За кожним дебітором, термінами виникнення та погашення	716		750,00,0
Списано із позабалансового рахунку балансову вартість активу, якого не вистачає, одночасно з винесенням суми нестачі на винну особу	-		072	За кожним випадком	300,00,0
Відшкодовано винною особою суму нестачі	301, 311		375	За кожним дебітором, термінами виникнення та погашення	750,00,0
Утримано із заробітної плати винних осіб відповідні суми у погашення нестачі	661	За кожним працівником, видами виплат та утримань	375	За кожним дебітором, термінами виникнення та погашення	750,00,0
Відображено суму шкоди, що підлягає перерахуванню до бюджету	716		6427		390,00,0

Необхідно перевірити правильність бухгалтерських записей, відображеної в аналітичному і синтетичному обліку за рахунками 2010, 2030, 2040, 2050, 2060 та відповідність показників балансу структурного підрозділу на відповідну дату.

Однією із важливих процедур ревізії є узагальнення і систематизація результатів контролю, необхідних для складання акта ревізії фінансово-господарської діяльності філії. Однорідні недоліки, що виявлені під час ревізії, узагальнюються в таблицях, схемах, відомостях і інших документах. Результати контролю можуть оформлятися групувальними відомостями виявлених під час

ревізії недоліків. Це групування недоліків у діяльності підприємства за мірою їх виявлення ревізорами відображається в групувальному журналі ревізора (групувальній відомості виявлених під час ревізії недоліків і порушень).

Відповідно до структури акта ревізії фінансово-господарської діяльності у групувальному журналі ревізора (групувальній відомості виявлених недоліків і порушень) для кожного розділу акта ревізії відводиться декілька сторінок, на яких ревізор відображає згруповані за однорідними ознаками недоліки і порушення.

В акті ревізії зазначається зміст виявлених недоліків і порушень із посиланням на відповідні додатки (відомості, акти, розрахунки тощо). Неістотні порушення заносять в акт ревізії у стислій формі, і за ними на місцях приймаються міри щодо усунення. Акт ревізії фінансово-господарської діяльності підприємств складається із вступної частини і результативної. Акт ревізії підписує керівник ревізійної групи (ревізор), керівник і головний бухгалтер підприємства, що перевіряється. При наявності заперечень чи зауважень до акта ревізії керівник і головний бухгалтер та інші особи, що підписують акт, роблять про це застереження і не пізніше п'яти днів з дня підписання акта подають письмові пояснення. У тих випадках, коли на окремих об'єктах, що контролюються, у філіалах, а також окремих ділянках підприємства складені проміжні акти, то такі акти підписуються ревізуючими і посадовими особами цих об'єктів, що відповідають за господарські операції.

Результати контролю та ревізії запасів підкреслюють стратегічну необхідність проведення комплексного аналізу, який дозволяє оцінити раціональність використання матеріальних ресурсів, своєчасність їх надходження, виявити надлишки та дефіцит, оптимізувати обсяги закупівель і забезпечити обґрунтованість управлінських рішень.

3.2 Аналіз впливу рівня запасів на ефективність роботи служби локомотивного господарства

Важливим фактором розвитку структурного підрозділу є стабільна забезпеченість матеріальними ресурсами та їх ефективне використання. Саме тому аналіз запасів набуває особливої значущості, оскільки дозволяє оцінити оптимальність обсягів матеріальних ресурсів, своєчасність їх надходження та раціональність використання, що безпосередньо впливає на ефективність виробничих процесів і фінансову стабільність. У процесі аналізу запасів визначаються такі основні цілі:

- забезпечення безперебійної операційної діяльності за рахунок своєчасного поповнення запасів;
- поліпшення фінансового стану внаслідок: поліпшення структури запасів, скорочення надлишкових запасів, підтримання оборотних активів у найбільш ліквідному стані,
- скорочення потреби в джерелах фінансування, зниження витрат, пов'язаних з фінансуванням запасів.

Основні завдання аналізу запасів:

- 1) аналіз складу і структури запасів;
- 2) формування аналітичної інформації, що дозволяє контролювати стан запасів;
- 3) визначення реальної вартості запасів в умовах мінливої кон'юнктури ринку;
- 4) оцінка потреби в джерелах фінансування запасів.

При аналізі слід враховувати, що стаття бухгалтерського балансу "Запаси" є комплексною. У ній відображаються залишки запасів сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари та інших матеріальних цінностей.

Запаси приймаються до обліку за фактичною собівартістю в сумі

фактичних витрат на їхнє придбання.

У загальному випадку структура запасів складається з сировина і матеріалів, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та малоцінних та швидкозношувальних предметів.

Запаси відносять до оборотних активів і дображаються у другому розділі активу балансу.

В таблиці 3.2 надано аналіз динаміки оборотних активів служби локомотивного господарства.

Таблиця 3.2 – Аналіз динаміки оборотних активів служби локомотивного господарства

Показник	На початок року, тис.грн.	На кінець року, тис.грн.	Абсолютне відхилення (+, -), тис.грн.	Темп росту, %
1	2	3	4	5
1 Запаси	564104	645784	81680	114.48
2 Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	353	821	468	232.58
3 Інша поточна дебіторська заборгованість	4896	4416	-480	90.20
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	20776	11560	-9216	55.64
4 Гроші та їх еквіваленти	-	-	-	-
5 Витрати майбутніх періодів	1	1	-	-
6 Інші оборотні активи	7051	7613	562	107.97
7 Всього оборотних активів	597181	670195	73014	112.23

З таблиці видно, що на кінець звітної періоду оборотні активи служби локомотивного господарства зросли на 12,23 % порівняно з початком року, що в абсолютному виразі склало 73014 тис грн. Основним фактором цього приросту стало збільшення запасів на 14,48 % в відносному виразі або на 81 680 тис. грн. в абсолютному виразі, що свідчить про посилення матеріально-технічного забезпечення служби та стабільність її операційної діяльності. Найбільший відносний вплив на динаміку оборотних активів мала дебіторська заборгованість за послуги, темп росту якої склав 132,58 %; водночас її абсолютний обсяг зменшився майже вдвічі, що не вплинуло суттєво на загальне зростання

оборотних активів. Така структура активів свідчить про нарощування оборотних активів і підвищення платоспроможності служби, хоча потребує подальшого контролю за дебіторською заборгованістю для забезпечення ліквідності.

В таблиці 3.3 проведено аналіз структури оборотних активів служби локомотивного господарства.

Таблиця 3.3 – Аналіз структури оборотних активів служби локомотивного господарства

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення	
	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %	тис. грн.	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
1 Запаси	564104	94,46	645784	96,36	81680	1,9
2 Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	353	0,06	821	0,12	468	0,06
3 Інша поточна дебіторська заборгованість	4896	0,82	4416	0,66	-480	-0,16
4 Дебіторська заборгованість за виданими авансами	20776	3,48	11560	1,72	-9216	-1,76
5 Гроші та їх еквіваленти	-	-	-	-	-	-
6 Витрати майбутніх періодів	1	-	1	-	-	-
7 Інші оборотні активи	7051	1,18	7613	1,14	562	-0,04
8 Всього оборотних активів	597181	100,00	670195	100,00	73014	-

Проаналізувавши дані таблиці 3.2, можна зробити висновок, що найбільшу питому вагу як на початок так і на кінець звітної року становлять запаси, питома вага яких зросла на 1,9 % і склала 96,36 % на кінець року. Збільшення запасів може свідчити про розширення обсягів діяльності служби локомотивного господарства, що є позитивним фактором, або ж про потенційні ризики, пов'язані з необґрунтованим нарощуванням запасів понад нормативний рівень та їх тривалим зберіганням на складах. Негативним фактором також є відсутність грошових коштів та їх еквівалентів у складі оборотних активів. Питома вага

дебіторської заборгованості залишається незначною, що свідчить про своєчасне її погашення. Найменшу питому вагу у структурі оборотних активів займають витрати майбутніх періодів. Зменшення дебіторської заборгованості відбулося в результаті надходження коштів на поточний рахунок, які одразу були використані для фінансування поточних потреб служби.

Для характеристики показників використання оборотних активів складається таблиця 3.4.

Таблиця 3.4 – Аналіз показників використання оборотних активів служби локомотивного господарства

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення, (+ -)	Темп росту, %
1	2	3	4	5
1 Запаси, тис. грн.	564104	645784	81680	114,48
2 Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, тис. грн.	353	821	468	232,58
3 Інша поточна дебіторська заборгованість, тис.грн	4873	4416	-457	90,62
4 Дебіторська заборгованість за виданими авансами, тис. грн.	20776	11560	-9216	55,64
5 Гроші та їх еквіваленти, тис.грн.	-	-	-	-
6 Витрати майбутніх періодів, тис.грн.	1	1	-	-
7 Інші оборотні активи, тис.грн.	7051	7613	562	107,97
8 Всього оборотних активів, тис. грн.	576382	658635	82253	114,27
9 Дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	11129	9316	-1813	83,71
10 Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	6448551	7735659	1287108	119,96
11 Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0.02	0,01	-0,01	-
12 Коефіцієнт закріплення	51,79	70,70	18,91	-
13 Тривалість 1 обороту, днів	18903,71	25805,26	6901,55	-
14 Коефіцієнт оборотності запасів і витрат, разів	11,43	11,98	0,55	-
15 Час звернення запасів і витрат, днів	31,93	30,47	-1,46	-
16 Коефіцієнт оборотності рахунків дебіторів, разів	0,43	0,55	0,12	-
17 Час звернення рахунків дебіторів, днів	852,79	658,1	-194,69	-
18 Операційний цикл, днів	884,72	688,58	-196,14	-

Загальну оборотність оборотних активів служби локомотивного господарства можна охарактеризувати коефіцієнтом оборотності, тривалістю одного обороту та коефіцієнтом закріплення. Аналіз даних таблиці 3.3 показує, що коефіцієнт оборотності оборотних активів дещо знизився, проте його значення залишається критично низьким, що свідчить про невисоку ефективність використання оборотних коштів для отримання доходу. На кожен вкладений гривню оборотних активів служба отримує дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у розмірі 10,00 грн, тоді як коефіцієнт закріплення зріс до 70,7, що означає збільшення суми оборотних активів, необхідних для формування одиниці доходу. Зменшення операційного циклу на 196 днів свідчить про скорочення часу, необхідного для закупівлі матеріалів, виробництва та обігу дебіторської заборгованості. Це стало можливим завдяки підвищенню оборотності дебіторської заборгованості та своєчасному її погашенню. Водночас коефіцієнт оборотності запасів і витрат зріс, що призвело до подовження їх перетворення в грошові кошти на 2 дні та негативно вплинуло на ділову активність.

У цілому спостерігається незначне зниження ефективності використання оборотних активів, що обмежує можливість вивільнення коштів і зменшення потреби в оборотних ресурсах. Для підвищення ділової активності та ефективності використання коштів службі локомотивного господарства доцільно оптимізувати управління запасами, скоротити терміни погашення дебіторської заборгованості та підвищити контроль за обігом оборотних коштів.

Для оцінки впливу показників оборотності на величину оборотних активів в запасах складається таблиця 3.5.

З таблиці 3.5 видно, що служба локомотивного господарства може вивільнити 31,77 тис. грн оборотних активів за рахунок прискорення їх оборотності, що відповідає скороченню операційного циклу на 0,0015 дня. Таким чином, загальна оборотність оборотних активів служби локомотивного господарства характеризується низьким коефіцієнтом оборотності та збільшеним коефіцієнтом закріплення, що свідчить про обмежену ефективність використання коштів для формування доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Таблиця 3.5 - Аналіз оцінки впливу показників оборотності на величину оборотних активів в запасах

Показник	На початок року	На кінець року
1 Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	6448551	7735659
2 Одноденні витрати, тис. грн.	17667,26	21193,59
3 Запаси і витрати, тис. грн	564104	645784
4 Час звернення, дні	0,031	0,032
5 Вивільнення активів за рахунок прискорення оборотності:		
- в днях	-	0,0015
- в тис.грн.	-	31,77
6 Додаткове залучення коштів за рахунок уповільнення оборотності:		
- в днях	-	-
- в тис.грн.	-	-

Операційний цикл скоротився завдяки підвищенню оборотності дебіторської заборгованості, проте коефіцієнт оборотності запасів і витрат зріс, подовживши їх перетворення в грошові кошти та дещо знизивши ділову активність. Водночас служба може вивільнити 31,77 тис. грн. оборотних активів за рахунок прискорення їх оборотності, що демонструє наявний потенціал підвищення ефективності використання коштів та оптимізації оборотних активів для забезпечення фінансової гнучкості та операційної спроможності.

3.3 Шляхи вдосконалення обліку і контролю запасів на залізничному транспорті з метою підвищення ефективності використання запасів

На залізничному транспорті виробничий процес передбачає використання значних обсягів матеріалів, що є основою забезпечення безперебійної експлуатації локомотивного парку та перевезень. Раціональне використання матеріальних ресурсів дозволяє зменшити собівартість послуг, оптимізувати

витрати матеріалів, підвищити випуск економічно доцільних видів послуг та забезпечити фінансову стабільність підприємства

Запаси є однією з ключових складових матеріально-технічного забезпечення підприємств, включаючи служби локомотивного господарства, де своєчасне та ефективне управління запасами визначає безперебійну експлуатацію рухомого складу та безпеку перевезень. Сучасні підходи до обліку та контролю запасів ґрунтуються на інтеграції інформаційних систем, автоматизації процесів та застосуванні аналітичних методів для оптимізації витрат. В умовах зростаючих вимог до ефективності господарської діяльності удосконалення системи обліку та контролю запасів стає стратегічним завданням управління підприємством.

Облік запасів виконує дві основні функції: інформаційну та контрольну. Інформаційна функція забезпечує менеджмент достовірними даними щодо кількості, якості та вартості запасів, що дозволяє планувати закупівлі та оптимізувати витрати. Контрольна функція спрямована на забезпечення збереження матеріальних цінностей та запобігання втратам, недостачам або надлишкам. В сучасних умовах облік запасів повинен поєднувати класичні бухгалтерські підходи з автоматизованими системами управління матеріальними ресурсами (ERP-системи), що дозволяє отримувати дані в режимі реального часу та здійснювати прогнозування потреб.

Облік і контроль за використанням матеріальних запасів є важливим інструментом управління ресурсами. Він забезпечує своєчасне отримання достовірної інформації про залишки, рух та використання матеріалів, що дозволяє планувати закупівлі, прогнозувати потреби та виявляти потенційні втрати ресурсів.

Контроль і ревізія матеріальних ресурсів спрямовані на перевірку дотримання встановлених норм та процедур на всіх етапах їх руху.

Основні завдання включають:

- перевірку правильності та своєчасності оформлення операцій з надходження та використання матеріалів;
- забезпечення збереження матеріальних цінностей на складах і під час

транспортування, дотримання умов зберігання;

- контроль договірно-розрахункової системи постачання та своєчасності розрахунків з постачальниками;
- дотримання встановлених норм витрат матеріалів у виробничому процесі;
- перевірку стану аналітичного обліку та визначення собівартості матеріалів, відповідності бухгалтерських записів фактичним залишкам;
- контроль за встановленням номенклатурних цінників та обґрунтованістю визначення собівартості продукції.

Ревізію операцій із матеріальними цінностями доцільно розпочинати з інвентаризації та обстеження складського зберігання.

Основні етапи включають:

- 1 Визначення об'єктів інвентаризації - включає всі види матеріалів, що перебувають на зберіганні, у виробництві та транспорті.
- 2 Перевірку правильності оцінки вартості матеріалів - контроль за можливими завищеннями у калькуляціях, зокрема під час виконання капітального ремонту.
- 3 Оцінку відповідності фактичних залишків обліковим даним - виявлення недостач, надлишків та помилок у документації.
- 4 Аналіз дотримання норм витрат та їх ефективності - використання аналітичних методів, таких як ABC-аналіз і XYZ-аналіз, для виділення основних запасів.

Для підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів на залізничному транспорті доцільно впроваджувати наступні заходи:

- 1 Впровадження цифрових технологій для підвищення оперативності управлінських рішень - застосування ERP-систем та спеціалізованого програмного забезпечення забезпечує точність даних та оперативний доступ до інформації.

Автоматизація обліку та контролю запасів на підприємствах залізничного транспорту зумовлена масштабністю матеріальних потоків і потребою в їх

раціональному використанні. Використання спеціалізованих інформаційних систем дозволяє інтегрувати процеси надходження, зберігання та витрачання ресурсів у єдину базу даних, що забезпечує прозорість та оперативність управлінських рішень. Основна увага приділяється контролю за запасними частинами, паливно-мастильними матеріалами та іншими ресурсами, необхідними для безперервної роботи залізничного транспорту. Автоматизовані системи зменшують ризик помилок, скорочують витрати часу на обробку інформації та сприяють оптимізації обсягів запасів.

У підсумку автоматизація виступає дієвим інструментом підвищення ефективності обліку, забезпечує достовірність контрольних процедур та створює передумови для економії ресурсів у сфері залізничного транспорту.

2 Розробка системи внутрішнього контролю - розробка чітких процедур, визначення відповідальності персоналу та системи перевірок на всіх етапах обліку і зберігання матеріалів. Посилення внутрішнього контролю на залізничному транспорті спрямоване на забезпечення належного використання матеріальних і фінансових ресурсів, зниження ризику зловживань та підвищення надійності виробничих процесів. Система контролю охоплює перевірку руху запасів, дотримання нормативів витрат палива й матеріалів, правильність оформлення первинних документів в структурних підрозділах. Впровадження сучасних методик внутрішнього контролю дозволяє своєчасно виявляти відхилення, мінімізувати втрати та забезпечувати безперервність роботизалізничного транспорту. Таким чином, внутрішній контроль виступає ключовим механізмом підвищення ефективності управління та гарантує стабільність функціонування залізничного транспорту.

3 використання аналітичних методів планування та прогнозування—використання статистичних моделей та сучасних алгоритмів для визначення оптимальних запасів, що дозволяє уникнути надлишків і нестач. Планування та прогнозування потреб у матеріальних ресурсах на залізничному транспорті ґрунтується на аналізі виробничих програм, технічного стану рухомого складу та інфраструктури. Чітке визначення обсягів палива, запчастин і ремонтних

матеріалів дає змогу уникати дефіциту чи надлишкових запасів, забезпечуючи безперебійність перевізного процесу. Використання сучасних методів прогнозування підвищує точність розрахунків, сприяє оптимізації витрат і створює умови для ефективного управління ресурсами галузі.

4 Оптимізація структури запасів за критеріями оборотності та економічної ефективності - визначення нормативу запасів для концентрації їх на основних позиціях. Оптимізація структури запасів на залізничному транспорті полягає у формуванні раціонального співвідношення між видами матеріальних ресурсів - від паливно-мастильних матеріалів до запасних частин і будівельних матеріалів. Її мета полягає в мінімізації витрат на зберігання та одночасному забезпеченні безперервності експлуатаційних процесів. Застосування економіко-математичних методів і сучасних інформаційних систем дозволяє прогнозувати потребу, уникати надлишків і дефіциту, підвищуючи ефективність використання ресурсів у галузі.

5 Навчання та підвищення кваліфікації персоналу - підготовка спеціалістів, здатних ефективно працювати з автоматизованими системами та аналітичними методами. Системне навчання та підвищення кваліфікації персоналу забезпечує ефективне управління запасами та контроль за їх використанням на залізничному транспорті. Підготовка працівників складського господарства спрямована на дотримання нормативів витрат, правильне оформлення документації та впровадження сучасних інформаційних технологій. Регулярне підвищення кваліфікації сприяє зниженню операційних ризиків, підвищенню точності обліку і стабільності виробничих процесів.

Вплив вдосконалення обліку та контролю на ефективність діяльності

Системне вдосконалення обліку і контролю запасів дозволяє:

- зменшити витрати матеріалів і оптимізувати витрати;
- забезпечити своєчасне постачання та безперебійність виробничого процесу;
- підвищити точність обліку та достовірність даних;
- покращити управлінські рішення завдяки наявності актуальної

інформації;

- підвищити фінансову стабільність за рахунок ефективного використання оборотних активів .

Раціональна організація обліку та контролю запасів у службі локомотивного господарства є ключовим чинником підвищення ефективності виробничого процесу. Використання сучасних методів контролю, автоматизація обліку, аналітична оцінка запасів та навчання персоналу дозволяють забезпечити точність обліку, економію ресурсів та підвищення продуктивності . Комплексний підхід до управління матеріальними ресурсами сприяє оптимізації витрат, збереженню матеріальних цінностей і покращенню фінансових показників залізничного транспорту. Системне вдосконалення обліку та контролю запасів на залізничному транспорті виступає стратегічним інструментом підвищення ефективності управління матеріальними ресурсами. Воно забезпечує оптимізацію витрат, мінімізацію втрат матеріалів та своєчасне постачання паливно-мастильних матеріалів, запасних частин і інших критично важливих ресурсів. Підвищення точності обліку та достовірності інформації сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, що в сукупності забезпечує фінансову стабільність підприємства і гарантує безперебійну експлуатаційну роботу .

Висновки до третього розділу:

На залізничному транспорті у процесі виробництва використовується велика кількість матеріалів. Забезпечення збереження і раціональне їх використання є одним із вирішальних умов підвищення ефективності перевезень. У зв'язку з цим однією із важливих умов ревізії є перевірка використання матеріальних ресурсів, Тому правильна організація контролю за витратами матеріалів має першочергове значення в процесі збереження і витрачання матеріальних цінностей .

Ревізія та контроль запасів дозволяють сформувати об'єктивну інформаційну базу для аналізу їх стану, структури та оборотності запасів , що є необхідною умовою оптимізації ресурсів і підвищення ефективності

управлінських рішень.

Аналіз структури та оборотності запасів служби локомотивного господарства свідчить, що вони займають найбільш питому вагу у складі оборотних активів і на кінець звітної періоду. Зростання запасів відображає розширення обсягів діяльності та забезпечення матеріально-технічної бази служби, однак одночасно існує ризик неефективного використання ресурсів у разі їх нагромадження понад нормативного рівня або тривалого зберігання. Підвищення коефіцієнта оборотності запасів супроводжується подовженням часу перетворення їх у грошові кошти, що негативно впливає на ділову активність та оборотність оборотних активів загалом. Загалом, ефективне управління запасами, включаючи скорочення тривалості їх обороту та контроль за рівнем запасів, є ключовим фактором підвищення ліквідності, оптимізації використання оборотних активів і зміцнення фінансової спроможності служби локомотивного господарства.

Проведений аналіз стану запасів та їх використання виявив ключові напрями, де можливе підвищення ефективності управління матеріальними ресурсами. На основі отриманих даних надані шляхи удосконалення обліку та контролю запасів, що дозволить забезпечити більш раціональне використання ресурсів, своєчасне виявлення надлишків або нестач, а також зміцнити інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень

Сучасні підходи до обліку і контролю запасів у службі локомотивного господарства ґрунтуються на цифрових технологіях, аналітичних методах і нормативному регулюванні. Автоматизація, аналітика, внутрішній аудит, оптимізація структури запасів та підвищення кваліфікації персоналу забезпечують точність обліку, економію ресурсів, підвищення ефективності запасів.

Комплексний підхід до управління запасами дозволяє оптимізувати витрати, зберегти матеріальні цінності та зміцнити фінансові показники залізничного транспорту.

Висновки

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури та додатків.

У вступі обґрунтована актуальність вибраної теми, визначена мета дослідження, завдання дослідження, об'єкт дослідження, предмет дослідження.

У першому розділі кваліфікаційної роботи представлені різні наукові підходи до тлумачення поняття виробничих запасів. Надана загально - економічна характеристика досліджуємого підприємства - Служби локомотивного господарства. Служба локомотивного господарства є структурним підрозділом регіональної філії «Південна-Західна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця» .

Аналіз господарських засобів служби локомотивного господарства показав позитивну динаміку. Загальний обсяг активів зріс, що зумовлено зростанням необоротних активів та оборотних активів . Значна питома вага необоротних активів в загальній сумі валюти балансу відображає фондомісткий характер залізничного транспорту та орієнтацію на довгострокове використання основних засобів, тоді як збільшення оборотних активів забезпечує фінансову гнучкість та підвищує ліквідність.

Структура статей пасиву балансу служби локомотивного господарства характеризується переважанням поточних зобов'язань, що забезпечує гнучкість, проте обмежує довгострокову фінансову стійкість. Власний капітал, хоч і зріс удвічі, становить лише 8,93 %, що свідчить про високий рівень залежності від зовнішніх кредиторів. Низький рівень ліквідності та платоспроможності, відсутність грошових коштів на рахунках і тривалий фінансовий цикл підвищують потребу у додаткових ресурсах для покриття поточних зобов'язань.

Аналіз фінансових показників показав критично низький коефіцієнт автономії та надмірну орієнтацію на позикові кошти, що підвищує ризики неплатоспроможності. Уповільнення оборотності активів спричиняє

заморожування капіталу в запасах і дебіторській заборгованості, а збиток зумовлений зменшенням доходів, зростанням собівартості реалізації послуг та збільшенням фінансових витрат.

Для стабілізації фінансового стану та підвищення ефективності діяльності служби локомотивного господарства доцільно оптимізувати управління запасами і дебіторською заборгованістю; знизити собівартість та скоротити фінансові й операційні витрати; нарощувати власний капітал шляхом отримання прибутку; підвищувати доходи шляхом оптимізації тарифної політики та розширення спектру послуг; удосконалити контроль за використанням позикових коштів.

Впровадження цих заходів дозволить прискорити оборотність коштів, зменшити збитковість, підвищити фінансову стійкість та ефективність використання капіталу, що створить передумови для стабільного розвитку служби локомотивного господарства у середньо- та довгостроковій перспективі.

Служба локомотивного господарства веде облік запасів відповідно до облікової політики АТ «Укрзалізниця», яка визначає основні принципи та методи бухгалтерського обліку. У межах цієї політики регламентуються правила первісного визнання запасів, визначення їх собівартості, порядок оцінки при надходженні, вибутті та реалізації. Облікова політика також визначає порядок формування резервів на знецінення запасів, відображення нестач і витрат від псування запасів, а також включення витрат на транспортування, заготівлю та інші пов'язані витрати у первісну вартість матеріальних цінностей. Дотримання цих положень забезпечує точність та повноту бухгалтерського обліку, дозволяє формувати достовірну фінансову звітність, контролювати використання матеріальних ресурсів та оптимізувати витрати, створюючи надійну інформаційну базу для прийняття управлінських рішень.

У другому розділі кваліфікаційної роботи висвітлюється питання бухгалтерського обліку виробничих запасів служби локомотивного господарства. При організації бухгалтерського обліку товарно-матеріальних цінностей служба керується законодавчими та нормативними документами, використовує типові первинні документи, форма яких затверджена нормативними вимогами

Міністерства статистики і Міністерства фінансів України. Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси та розкриття її в фінансовій звітності залізничного транспорту регламентуються Методичними рекомендаціями по застосуванню на залізничному транспорті НП(С)БО 9 «Запаси», затвердженими наказом Укрзалізниці від 30.12.1999 року № 379-Ц та Обліковою політикою Укрзалізниці.

Необхідними умовами правильної організації обліку запасів є:

- правильна організація складського господарства;
- наявність інструкції з обліку запасів;
- правильне групування запасів;
- розробка номенклатурних запасів;
- розробка норм запасу і норм витрат запасів.

Наведено місце виробничих запасів в складі господарських засобів, надана класифікація запасів за різними ознаками. Розглянуто документальне оформлення руху виробничих запасів в службі локомотивного господарства, характеристика первинних документів з обліку виробничих запасів та їх руху, вивчена організація синтетичного та аналітичного обліку виробничих запасів, облік надходження та вибуття запасів та відображен облік результатів інвентаризації виробничих запасів.

Для забезпечення безперебійної роботи на складах підприємства завжди мають бути матеріальні цінності в межах норм передбачених потребою.

Бухгалтерський облік матеріальних цінностей у Службі локомотивного господарства організовано відповідно до НП(С)БО 9. Запаси класифікуються за видами та одиницями обліку. Використання різних методів оцінки та автоматизованої системи «Фобос» забезпечує достовірність даних, контроль руху матеріалів і своєчасне виявлення відхилень. Узагальнена інформація про запаси є основою для управління рішень, планування виробничих процесів та оцінки фінансового стану підприємства. Таким чином, організація обліку сприяє ефективному використанню ресурсів і підвищенню результативності управлінської діяльності.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи висвітлюється методика ревізії виробничих запасів. Насамперед визначаються завдання та інформаційне забезпечення ревізії виробничих запасів та аналізу ефективності їх використання. Викладена послідовність, джерела ревізії та нормативно-правова база, яка регулює операції з матеріальними цінностями, описано проведення інвентаризації товарно-матеріальних цінностей, у тому числі і при ревізії, ревізія наявності і руху запасів на складах (коморах), наведено порядок узагальнення і методика оформлення акта ревізії, реалізація результатів ревізій і перевірок, проведених органами державної контрольно-ревізійної служби. Ревізія та контроль запасів формують об'єктивну базу для аналізу їх стану, що забезпечує оптимізацію ресурсів і підвищення ефективності управлінських рішень.

Надано аналіз ефективності використання виробничих запасів служби локомотивного господарства.

Запаси служби локомотивного господарства займають найбільш питому вагу в оборотних активах і відображають забезпечення матеріально-технічної бази та операційної діяльності. Зростання запасів може свідчити про розширення обсягів діяльності, водночас існує ризик неефективного використання ресурсів у разі перевищення нормативного рівня. Ефективне управління запасами, включаючи скорочення тривалості їх обороту та контроль за рівнем, є важливим для підвищення ліквідності, оптимізації використання оборотних коштів і зміцнення фінансової спроможності служби.

Аналіз стану запасів дозволив визначити основні напрями підвищення ефективності їх використання. Вдосконалення обліку та контролю, впровадження цифрових технологій, аналітичних методів і підвищення кваліфікації персоналу забезпечує точність обліку, оптимізацію ресурсів та зміцнення фінансових показників залізничного транспорту.

Перелік використаних джерел

1 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Текст]: закон України: [офіційний текст: станом на станом на 07.07.2011із змінами внесеними Законом 3614-17 // Відомості Верховної Ради України. – 2012. - N 9. - ст.63.

2 Порядок економічних взаємовідносин на залізничному транспорті України. [Текст]: Затверджено наказом Укрзалізниці від 03.07.2000 р. № 251-Ц.

3 Порядок розподілу доходних надходжень від основної діяльності залізничного транспорту[Текст]: Затверджено постановою КМУ від 16.02.98 р. № 173.

4 Положення про порядок зарахування надходжень з розподільчих рахунків залізниць і підприємств Укрзалізниці на централізований розподільчий рахунок Укрзалізниці [Текст] : Затверджено наказом Міністерства транспорту України від 16.08.2000 р. № 443.

5 Інструкція про проведення контрольно-ревізійної роботи на залізничному транспорті України [Текст]: наказ Першого заступника міністра транспорту України – Генерального директора Укрзалізниці від 30 червня 1999 р. №196-18 // Реформування бухгалтерського обліку на залізничному транспорті України: Офіційне видання МВ. Макаренко, Ю.М. Цветов [та ін..]-К.: Київський університет економіки і технології транспорту, 2002. -528с.

6 План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу,зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Текст]: наказ Міністерства фінансів УкраїниN 291 30.11.99 у редакції наказу Міністерства фінансів України 09.12.2011 N 1591]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>

7 Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків від 11 серпня 1994 р. N 69 [Текст]: [наказ Міністерства фінансів України Редакція від 18.11.2011 із змінами, внес. наказом Міністерства фінансів України N 1116 від 08.09.2011]/ - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0202-94/>

8 Інструкція про порядок планування, одержання, використання, контролю за надходженням доходів залізничних станцій від надання додаткових послуг [Текст]/ – Київ: 2000р. 12 ст.

9 Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку окремих господарських операцій в основній діяльності залізничного транспорту, затверджене наказом Укрзалізниці від 31.01.2003 № 29-ЦЗ погоджені МФУ листом від 14.02.2003 №053 -3915.

10 Методичні рекомендації по застосуванню на залізничному транспорті Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджені наказом Укрзалізниці від 30.12.1999. № 379-Ц.

11 Методичні рекомендації по застосуванню на залізничному транспорті Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати», затверджене наказом Укрзалізниці від 22.12.1999. № 362-Ц із змінами та доповненнями.

12 Методичні рекомендації по застосуванню на залізничному транспорті Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затвердженого наказом Укрзалізниці від 03.07.2000 № 254-Ц (зі змінами та доповненнями).

13 Методичні рекомендації про порядок бухгалтерського обліку доходних надходжень, виручки та доходів від перевезень на залізничному транспорті України, затверджені наказом Укрзалізниці від 30.03.2004 №222-ЦЗ.

14 Про перелік робіт (послуг), що належать до основної діяльності залізничного транспорту та порядок розподілу доходних надходжень від основної діяльності залізничного транспорту [Текст]:постанова кабінету міністрів України від 16.02.1998 р. № 173.

15 Реформування бухгалтерського обліку на залізничному транспорті України: Офіційне видання / Наук. ред. М.В.Макаренко, Ю.М.Цветов. — К.: КУЕТТ, 2002. — 528 с.

16 Гольцова СМ. Бухгалтерський облік [Текст]: Навч. Посіб. / С.М. Гольцова, І.Й. Плікус - Суми: Університетська книга, 2006. - 255с.

17 Даньків Й.Я. Бухгалтерський облік у галузях економіки [Текст]: Навч. посіб. / Й.Я. Даньків, М.Р. Лучко, М.Я. Остап'юк - К.: Знання – Прес., 2003. - 206 с.

18 Добровський В.М. Бухгалтерський фінансовий облік в Україні [Текст]: Навч. посіб. /В.М. Добровський, Є.І. Свідерський, М.І. Бондар та інші. – К.: А.С.К., 2009. – 976 с.

19 Економічний аналіз [Текст]: Навч.посіб. – 3-тє вид. без змін / М.А.Болюх, В.З Бурчевський, М.І.Горбаток, А.П. Заросило та ін.; за ред..акад.НАНУ, проф..М.Г.Чумаченко. – К.: КНЕУ, 2007. – 560 с.

20 Запаси: бухгалтерський та податковий облік на підприємствах залізничного транспорту. - Фінансово-правовий огляд, спецвипуск. - К.: Укрзалізниця, 2005. - 56 с.

21 Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник / Н.М. Ткаченко. - 3-тє вид., доповн. і переробл. - К.: Алерта, 2008. - 925 с.

22 Голов С.Ф., Костюченко В.М., Кравченко І.Ю., Ямборко Г.А. Фінансовий облік: Підручник для студ. вищ. навч. Закл. / Г олов С.Ф. - К.: Лібра, 2005. - 976с.

23 Лишиленко О.В. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 528с.

24 Пасічник В. І. Управління економікою експлуатаційної роботи залізниці України [Текст]:навч.посіб./за ред. І. В. Пасічник. – К.:Основа, 2005. – 367с.

25 Терещенко Л. О. Інформаційні системи і технології в обліку [Текст]: Навч. посіб. /Л. О. Терещенко, І. І. Матієнко-Зубенко. - К.: КНЕУ, 2008. -592 с.

26 Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність [Текст]: підруч. / Н.М. Ткаченко - 3-тє вид., доповн. і переробл. - К.: Алерта, 2008. - 925 с.

27 Хомяк Р.Л. Бухгалтерський облік в Україні [Текст]: Навч. Посіб. / За ред. Р.Л.Хомяка, В.І Лемішовського. - 7-ме вид., доп. і перероб. -Львів: «Інтелект-захід», 2008. - 1224с.

28 Чебанова Н.В. Фінансовий облік [Текст]: Підруч. Н.В. Чебанова Т.І.

Єфіменко – «Академія» -2007 - 702 с.

29 Фінансовий облік у державному секторі: міжнародний підхід [Текст]: Навч. посіб. Ч.1. /Ловінська Л.Г., Свірко С.В., Єфіменко Т.І., Канцуров О.О. - К.:Аграрна наука, 2009. – 480 с.

30 Фінанси підприємств: [підручник] / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. / кер. кол. авт.і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – [7-ме вид., без змін]. – К.: КНЕУ, 2008. – 552 с.

АКТ

перевірки кваліфікаційної роботи магістра на наявність ознак академічного плагіату.

Відповідно до даних сервісу Strikeplagiarism кваліфікаційна робота

" Бухгалтерський облік, оцінка запасів та удосконалення контролю їх раціонального використання (на прикладі структурного підрозділу) ", автора: Єфанова Андрія Миколайовича містить 24,63 % обсяг знайдених подібностей. Ознаки академічного плагіату – відсутні.

Перевірку виконала доцент кафедри Фінанси, облік і аудит Вікторія Орлова

20.12.2025 р.